

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра цивільно-правових дисциплін

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНОСТЬ»

Для здобувачів вищої освіти
юридичного факультету

Дніпро – 2016

Конспект лекцій підготувала Нестерцова-Собакарь О.В., к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Коваленко Н.В. – доцент кафедри адміністративного та митного права Академії митної служби, кандидат юридичних наук, доцент

Красвітна Т.П. – суддя Апеляційного суду Дніпровської області

Конспект лекцій обговорений та схвалений на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету

“ ___ ” _____ 2016 р.,
протокол № _____

ТЕМА № 1. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ДЖЕРЕЛА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

Вступ

- I. Результати творчої діяльності людини як об'єкт правового регулювання та охорони.
  - II. Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення з речовим правом власності.
  - III. Види права інтелектуальної власності.
  - IV. Державне управління інтелектуальною власністю.
- Висновки

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.-№№ 30.- ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№ 40-44. - ст.356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. - № 18, № 19-20, № 21-22.- ст.144.

Наукові та навчально-методичні джерела:

1. Цивільне право України: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузницької. – К.: Юрінком Інтер.- 2010. – 567 с.
2. Харитонов Є.О., Дрімлюк А.І., Калітенко О.М. Цивільне право (в запитаннях і відповідях). – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 576 с.
3. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред.. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. – Ч. 1. – 692 с.
4. Цивільне право України : У 2 т. / Інститут держави і права України Національної академії наук України; За заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2003.
5. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (исключительные права) / В. О. Калятин. – М. : Норма–Инфра, 2000. – 450с.
6. . Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / А. П. Сергеев. – М. : ТК Велби; Проспект, 2004. – 752 с.
7. Дробязко В. С. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. [В. С. Дробязко, Р. В. Дроб'язко]. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Слід окремо зупинитися на меті такої навчальної дисципліни як право інтелектуальної власності. Навчання праву інтелектуальної власності передбачає пізнання цивільно-правових норм, практики їх застосування, прищеплення навичок і вміння аналізувати наукові теорії, вирішувати конкретні життєві ситуації, що виникають у сфері цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності.

Базою навчання виступає цивільне законодавство, наука цивільного права, загальна теорія права, філософія, історія та інші науки. Це пояснюється насамперед тим, що навчальна дисципліна має за мету не тільки навчати цивільному праву, а й вчити оволодівати понятійним апаратом науки цивільного права, основними її здобутками, ознайомлення з її проблемами.

ВСТУП

Право інтелектуальної власності є однією з підгалузей цивільного права України у системі національного права і визнається такою в усіх правових системах світу. В умовах кардинального реформування соціально-економічних відносин в нашому суспільстві відповідно зростає і роль права інтелектуальної власності як важливого регулятора товарно-грошових відносин.

Інтелектуальна власність — одна з нормативних дисциплін, які вивчаються у вищих навчальних закладах юридичного профілю.

За умови оновлення цивільного законодавства і відповідних змін практики його застосування метою викладення інтелектуальної власності є не лише вивчення основних закономірностей і численних нормативних актів, але й опанування основних положень цивільно-правової науки, які вироблені нею і перевірені багаторічною практикою в сфері інтелектуальної власності, науковий аналіз чинного законодавства і практики його застосування. Тож, розглянувши питання необхідності, актуальності та мету вивчення права інтелектуальної власності слід перейти саме до поняття права інтелектуальної власності та його джерел. Отже першим питанням нашої лекції є питання «Результати творчої діяльності людини як об'єкт правового регулювання та охорони».

I. РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОХОРОНИ

Творчою працею людини створюються всі багатства суспільства. Так було, є і буде. Людство у своєму розвитку ніколи не досягне такого стану, коли б його задовольняли наявні засоби забезпечення життєдіяльності. Людина постійно знаходиться у творчому пошукові. Це невід'ємна властивість людини, якою природа наділяє кожного із нас.

Творчість притаманна людині у будь-якій сфері її діяльності — у промисловому чи сільськогосподарському виробництві, військовій справі, охороні здоров'я людей, лікуванні тварин, організації свого відпочинку і дозвілля тощо.

Творча діяльність або просто **творчість** — це діяльність, внаслідок якої народжується щось якісно нове, що відзначається неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість властива тільки людині — адже творити може тільки людина. Суб'єктом творчої діяльності може бути тільки людина. Природа інколи також створює унікальні шедеври, але в природі здійснюється процес розвитку, а не творчості. Творчість — процес усвідомлений, цілеспрямований і, як правило, передбачуваний.

Отже, результатом творчої діяльності є щось таке, чого ще не було — це суспільно-історична унікальність. Цей результат має бути новим, оригінальним, він не може бути повторенням уже відомого. У цьому аспекті специфічною рисою творчості є саме те, що творча діяльність не може бути повторенням відомого, її результату завжди властива новизна.

Творчість властива людині у будь-якій сфері її доцільної діяльності. Конституція України проголошує свободу творчості (ст. 54 Конституції). Це означає, що людина може творити в будь-якій галузі діяльності і творити все, що їй забажається. Проте обмеження творчості встановлюються законом — творчість не може бути антисуспільною, аморальною, спрямованою проти людства.

Кількість результатів творчої діяльності значно переважає кількості об'єктів інтелектуальної власності. До результатів творчої діяльності відносяться й ті, які з тих чи інших причин не можуть стати об'єктами правової охорони, наприклад, відкриття, винаходи, які втратили патентоздатність, не запатентовані об'єкти промислової власності.

Отже, творчі результати — це результати творчої діяльності, які можуть бути об'єктами правової охорони, а можуть і не бути. Ті результати творчої діяльності, які наділяються правовою охороною визнаються об'єктами інтелектуальної власності. За своєю цілеспрямованістю творчість можна умовно розподілити на два основних види: духовна творчість і науково-технічна творчість. І перша, і друга охоплюють великі кола різноманітних видів творчості. У зв'язку з цим всі результати творчої діяльності можна поділити на наступні групи:

1. Перша група – результати духовної творчості, спрямовані на збагачення внутрішнього світу людини, на формування її світогляду. Вона охоплює літературну, наукову, мистецьку, виконавську майстерність артистів, звукозапис, радіомовлення і телебачення, інші види творчої діяльності гуманітарного характеру. *Так, наприклад, ст. 8 Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 23 грудня 1993 р. в ред. від 11 липня 2002 р. дає перелік творів, на які поширюється авторське право.*
2. Другу групу складають результати науково-технічної творчості. Науково-технічні досягнення передусім сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, продуктивності тощо. До результатів науково-технічної творчості належать: винаходи в усіх галузях людської діяльності, корисні моделі, промислові зразки, *що регулюються Законами України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" від 1 червня 2000 р., "Про охорону прав на промислові зразки" від 15 грудня 1993 р.*
3. Останніми роками намітилася тенденція до формування ще однієї - третьої група результатів творчої діяльності — засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Вона відокремлюється від групи промислової власності. *За Паризькою конвенцією про охорону промислової власності такі інститути, як знаки для товарів і послуг, фірмове найменування (фірма) та найменування місця походження товару належать до промислової власності. У той же час помітно, що зазначені об'єкти не дуже вписуються в групу промислової власності, принаймні за своїм функціональним призначенням. Знаки для товарів і послуг, фірмове найменування (фірма) та найменування місця походження товарів мають своїм призначенням індивідуалізацію учасників цивільного обігу товарів і послуг. Варто підкреслити й те, що засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг відрізняються від інших об'єктів промислової власності не лише функціональним призначенням. Вони також різняться і рівнем творчості — одна справа створити винахід, інша — знак для товарів і послуг, промисловий зразок чи фірмове найменування. У цілому об'єкти промислової власності мають своїм призначенням підвищення ефективності виробництва, зниження собівартості продукції тощо. Засоби індивідуалізації — відмінність товару одного виробника від подібного товару іншого виробника. Таким чином, значимість об'єктів промислової власності децю вища.*
4. Деякі автори (зокрема проф. Сергєєв А.П.) відокремлюють від промислової власності нетрадиційні результати творчої діяльності, які також визнаються об'єктами інтелектуальної власності і охороняються законодавством, але мають свою специфіку. До них відносять відкриття, службу і комерційну таємницю, топології інтегральних мікросхем, селекційні досягнення, раціоналізаторські пропозиції, недобросовісну конкуренцію.

Усі зазначені результати творчої діяльності об'єднані поняттям інтелектуальної власності.

Таким чином, інтелектуальна власність є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, який відповідає вимогам чинного законодавства. Тільки в такому разі їй надається правова охорона. У наш час роль і значення інтелектуальної власності інтенсивно зростають, вона давно уже стала найбільш цінним капіталом людства. В усьому світі інтелектуальна власність є об'єктом цивільного обороту. В силу істотного значення інтелектуальної діяльності і особливо її результатів для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства попит на неї також інтенсивно зростає. Вона часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживання, недозволеного використання, тому потребує надійної і ефективної правової охорони.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином слід зробити висновок, що творчість-це основа інтелектуальної діяльності, завдяки якому створюються численні об'єкти інтелектуальної власності. Розглянуті основні групи результатів творчості, наведена відповідна класифікація цих об'єктів.

II. ПОНЯТТЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. СПІВВІДНОШЕННЯ З РЕЧОВИМ ПРАВОМ ВЛАСНОСТІ

Питання охорони і використання інтелектуальної власності в сучасних умовах переходу до ринкових відносин починають відігравати все важливішу роль у комерційній, підприємницькій і виробничій діяльності підприємств та установ України усіх форм власності. У цьому відношенні всім, хто займається або готується до подібного роду діяльності, необхідно досить чітко уявляти собі, що таке інтелектуальна власність, у чому полягає її сутність, як вона охороняється в сучасному світі і до яких серйозних матеріальних витрат може привести порушення її прав.

Інтелектуальна власність, яка охороняється зараз у більшості країн світу, в сучасних умовах є одним з наймогутніших стимуляторів прогресу у всіх галузях розвитку суспільства. Психологи вивчають її як результат розумової праці, новаторського пошуку. Соціологи встановлюють взаємозв'язок між розвитком творчої діяльності, соціальним і науковим прогресом. Економісти розглядають інтелектуальну власність як засіб підвищення ефективності виробництва. Правознавці вивчають її як об'єкт права у зв'язку із суспільною цінністю та пов'язані з нею правовідносини. У сучасних правових системах явище «інтелектуальна власність» охопило найрізноманітніші сфери суспільних відносин, що є предметом регулювання різних галузей права, - економічний оборот, соціально-політичні і культурні зв'язки, міжнародні, державно-адміністративні й інші відносини.

Це привело до того, що інтелектуальна власність стала об'єктом вивчення цілого ряду галузевих юридичних наук (цивільного права, державного, адміністративного, митного, податкового, міжнародного й інших), а категорія «інтелектуальна власність» ввійшла в їхній понятійний апарат.

Категорія «інтелектуальна власність» - terra incognita українського законодавства. Виникнення терміна "інтелектуальна власність" припадає на кінець XVIII ст. Він уперше з'явився у французькому законодавстві на ґрунті теорії природного права, яке одержало свій найбільш послідовний розвиток саме в працях французьких філософів-просвітителів (Вольтер, Дідро, Руссо). Відповідно до цієї теорії право творця будь-якого творчого результату — чи то літературного твору, чи винаходу, є його невід'ємним природним правом, що виникає із самої сутності творчої діяльності та "існує незалежно від визнання цього права державною владою".

Стаття 54 Конституції України проголошує, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Держава надає захист інтелектуальній власності, авторських прав громадян, їх моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

За новою Конституцією кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати або

поширювати зазначені результати без згоди їх власника лише за винятками, встановленими законами.

Аналізуючи суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності можна зробити висновок, що **інтелектуальна власність** - це результати творчої діяльності будь-якої фізичної особи. Її об'єктом, проте, є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості, а саме ті ідеї, думки, міркування, образи, символи тощо, які реалізуються чи втілюються у певних матеріальних носіях. Докладніше зупинімося на питанні про **співвідношення власності і права інтелектуальної власності**. Право власності і право інтелектуальної власності - це різні правові інститути, хоча вони і мають багато **спільного**. Воно полягає в тому, що:

- Їх суб'єктам належать однакові права на об'єкти власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності мають стосовно результатів творчої діяльності такі само правомочності як і суб'єкти звичайного права власності. Це — право володіння, користування і розпорядження об'єктом своєї власності на свій розсуд (ст. 41 Конституції України).
- Спільними є способи виникнення права власності і права інтелектуальної власності, незважаючи на їх різноманітність. Право власності виникає шляхом виробництва об'єкта, право інтелектуальної власності виникає також шляхом створення твору, винаходу тощо. Право власності виникає шляхом укладення цивільно-правових договорів, так само виникає й інтелектуальна власність.

Проте між цими двома видами права власності існує чимало суттєвих **відмінностей**. Зокрема:

1. Право власності не обмежене будь-яким строком. Цей строк може бути перерваний тільки у випадках, передбачених законом. Право інтелектуальної власності виникає, як правило, тільки після державної реєстрації результату творчої діяльності у відповідних державних органах (зараз це Департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки)¹. Для об'єктів права промислової власності, а також для засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту така реєстрація є необхідною, для об'єктів авторського права реєстрація є бажаною (вона засвідчує факт створення результату літературно-художньої творчості) і необхідна для реєстрації в подальшому об'єкта інтелектуальної власності у Держмитслужбі.

2. Право інтелектуальної власності є строковим, тобто воно припиняється з перебігом певного терміну, після чого об'єкт інтелектуальної власності стає суспільним надбанням. За загальним правилом дія авторського права на твір відбувається протягом життя автора та 70 років після його смерті, право на винаходи, корисні моделі – 20 років, право на промислові зразки – 10 років, право на товарні знаки – 10 років після подання заявки на отримання патенту або свідоцтва.

---

¹ Положення про Державний департамент інтелектуальної власності, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.2000. //Офіційний Вісник України. – 2000.- №25 від 07.06.2000.

3. Об'єкти інтелектуальної власності – це не речі, як предмети матеріального світу, а ті ідеї, символи, образи, думки, гіпотези тощо, які виражені в об'єктивній формі - втілені в матеріальних носіях. У зв'язку з цим, об'єкти інтелектуальної власності здатні до тиражування, тобто до багаторазового втілення в матеріальному об'єкті.

4.3 переходом права власності на річ до іншої особи, право інтелектуальної власності не переходить до нового власника. Передача прав на об'єкти інтелектуальної власності відбувається в спеціальному порядку. Як правило, договори щодо передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності підлягають обов'язковій державній реєстрації.

5. Діє принцип вичерпання права інтелектуальної власності, тобто автор не може заборонити використання та розповсюдження товару, який містить об'єкт інтелектуальної власності, якщо його правомірно було введено в обіг правовласником шляхом першого продажу. Про це свідчить аналіз ч.7 ст. 15 Закону України “Про авторське право та суміжні права”

6. Автору об'єкта інтелектуальної власності належить два види прав: майнові права та особисті немайнові права. Майнові права можуть передаватися іншим особам, немайнові права відчуженню не підлягають.

7. Відчуження права власності відбувається в повному обсязі, тоді як право інтелектуальної власності передається за ліцензійними угодами як в повному обсязі (виключна ліцензія), так і частково з обмеженням по строку, способу використання, території, кількості примірників тощо. Крім того, договори на передачу прав інтелектуальної власності підлягають державній реєстрації так само, як і право інтелектуальної власності.

8. Охорона права інтелектуальної власності в деяких випадках (наприклад, стосовно товарних знаків) обмежується територією певної держави, де відбулася державна реєстрація (за виключенням загальновідомих товарних знаків).

9. Результати творчої діяльності, що визнаються об'єктами права інтелектуальної власності, є різними за рівнем творчості, цілями створення, характером діяльності і, як наслідок, за правовим режимом виникнення, використання та охорони. Враховуючи це, об'єктами інтелектуальної власності визнаються: результати літературно-художньої творчості; результати науково-технічної творчості; засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту; нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Інтелектуальна власність-це найбільш мобільна підгалузь цивільного права, яка є об'єктом вивчення цілого ряду галузевих юридичних наук (цивільного права, державного, адміністративного, митного, податкового, міжнародного й інших. Право інтелектуальної власності і право власності на річ не залежать один від одного. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

III. ВИДИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Інтелектуальна власність — частина цивільного права, що включає дві сфери прав — промислову власність та авторське право і суміжні права. Промислова власність охоплює досить широке коло об'єктів, що знайшли застосування в міжнародному торговому обороті. Поняття «промислова власність», після прийняття Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 р., стало загальноживаним, універсальним у патентній практиці терміном, що ввійшов у побут міжнародних контактів.

До об'єктів права промислової власності відносяться: технічні рішення (винаходи), корисні моделі; символи чи позначення, що проставляються на промислових виробках, що використовуються при наданні послуг (знаки для товарів і послуг); зовнішній вигляд промислових виробів (промислові зразки — малюнки чи моделі); сорти рослин; зазначення місць походження товарів; найменування фірм, під якими вони виступають у господарському обороті (фірмові найменування); топографії інтегральних мікросхем. У право промислової власності включене також право на припинення недобросовісної конкуренції, тобто на використання прийомів, що суперечать ustalеним у промисловій і торговельній практиці чесним звичаям.

Авторське право і суміжні права охороняють права автора твору, створеного в результаті творчої інтелектуальної праці. Вони стосуються особливих форм творчості, що мають відношення головним чином до засобів масових комунікацій — не тільки до друкованих публікацій, а й до радіо- та телепередач, прокату фільмів, комп'ютерних систем збереження та відтворення інформації.

Авторське право охороняє форму вираження ідей, а не самі ідеї. Як тільки ідеї втілюються в матеріальний носій, виникає правова охорона форми твору — розташування слів, нот, знаків. В об'єктивному змісті авторське право являє собою сукупність правових норм, що регулюють відношення з приводу створення і використання творів науки, літератури, мистецтва. У суб'єктивному змісті авторське право — це особисті немайнові та майнові права, що належать особам, котрі створили твори науки, літератури, мистецтва.

Права, які стосуються виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення прийнято називати «суміжними правами», тобто правами в галузях, суміжних з авторським правом.

Передусім слід підкреслити, що будь-яке регламентування творчої діяльності, якою є саме інтелектуальна діяльність, об'єктивно не припустиме. Творчий процес людини поки що регулювати тим чи іншим чином неможливо. Тому мова може йти лише про управління у сфері суспільних відносин, що складаються в процесі створення, використання, поширення та захисту результатів інтелектуальної діяльності.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Розглянуті основні інститути права інтелектуальної власності, розкритий їх зміст, наголошено на принципі неприпустимості регламентування творчої діяльності у будь-який спосіб.

України, створений у лютому 2000р. для координації діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони інтелектуальної власності.

• **Державний департамент інтелектуальної власності**, створений у квітні 2000р. в складі Міністерства освіти і науки України. З метою координації діяльності виробників та власників об'єктів права інтелектуальної власності, а також реєстрації згаданих об'єктів в Україні, Указом Президента України від 15 грудня 1999 р. N 1572 "Про систему центральних органів виконавчої влади" у системі органів виконавчої влади створено Державний департамент інтелектуальної власності. На підставі даного Указу Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 20 червня 2000 р. N 997 "Про затвердження Положення про Державний департамент інтелектуальної власності". Положенням визначається коло обов'язків, які покладаються на Департамент та його органи, його структура та порядок функціонування. Згідно п. 3 Положення основними завданнями Департаменту є:

- участь у межах своєї компетенції у забезпеченні реалізації державної політики в сфері інтелектуальної власності;
- прогнозування і визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку у сфері інтелектуальної власності;
- організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності [114].

При Департаменті створено **Консультативну раду** з представників усіх творчих спілок України та відомих творчих діячів України. Створено також **Апеляційну палату** для розгляду в адміністративному порядку заперечень проти рішень за заявками на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем і позначення походження товарів.

Важливим кроком вперед стало введення у штат Державного департаменту інтелектуальної власності **інспекторів з питань інтелектуальної власності**. Введення вказаних посади було встановлено Указом Президента України "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні" №285/2001 від 27.04.2001 р. На підставі даного нормативного акту Кабінетом Міністрів України прийнята Постанова № 674 від 17.05.2002 р. "Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державного департаменту інтелектуальної власності", нормами якої врегульовані завдання, функції та повноваження зазначених посадових осіб.

Згідно п. 3 Положення, основними завданнями державного інспектора є здійснення державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання незалежно від форм власності вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності, а також у сфері виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування.

Інші міністерства та відомства України, що діють у сфері охорони прав інтелектуальної власності:

- **Антимонопольний комітет України** — є центральним органом, що

забезпечує захист від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності.

- **Міністерство юстиції України** — бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері з іншими сферами законодавства та відповідає за його адаптацію до законодавства Європейського Союзу.
- **Міністерство внутрішніх справ України** — здійснює заходи з попередження та викриття злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав, бере участь у створенні та вдосконаленні необхідної для протидії цим порушенням законодавчої бази. Особливу увагу приділяє попередженню та викриттю фактів тиражування і розповсюдження контрафактної аудіовізуальної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також фактів виробництва та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків відомих вітчизняних і зарубіжних виробників. У 2001р. в структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю створені підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності — як у центральному апараті, так і на регіональному рівні. Проводить в усіх регіонах комплексні перевірки суб'єктів господарювання в частині дотримання ними вимог нормативно-правових актів, що регламентують оптову та роздрібну торгівлю примірниками аудіовізуальних творів і фонограм.
- **Державна податкова адміністрація України** — здійснює контроль за нарахуванням і сплатою податків при ввезенні та виробництві (складанні) аудіо- й відеопродукції на території України. На підставі чинного законодавства здійснює заходи з вилучення та знищення контрафактної продукції, що сприяє захисту інтелектуальної власності, в т.ч. авторських прав на аудіо- та відеопродукцію. Особливу увагу приділяє виявленню та знешкодженню підпільного виробництва.
- **Державна митна служба України** — забезпечує реєстрацію товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, та здійснює комплекс передбачених законодавством заходів з недопущення переміщення через митний кордон України товарів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності.
- **Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України** — здійснює державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів, а також про рекламу в цій сфері.
- **Служба безпеки України** — бере участь у розробці та здійсненні заходів із захисту державних таємниць України; в передбаченому законодавством порядку сприяє підприємствам, установам, організаціям, підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України. Відповідно до указів Президента України, має створити спеціальні підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності; несе

відповідальність за державну політику голографічного захисту товарів і документів; здійснює державний контроль і координацію у цій сфері.

Важливу роль у структурі органів регулювання охорони інтелектуальної власності відіграють організації, що утворюють інфраструктуру діяльності в цій сфері:

- **Український інститут промислової власності (Укрпатент)** — державне підприємство; перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту інтелектуальної власності; є основою інфраструктури охорони промислової власності в Україні; здійснює наступні функції: приймання заявок на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності; проведення експертизи цих заявок на відповідність їх умовам надання правової охорони; забезпечення державної реєстрації об'єктів промислової власності, змін їх правового статусу та офіційної публікації відповідних відомостей; здійснення державної реєстрації договорів про передачу права власності на об'єкти промислової власності, що охороняються в Україні, та договорів про видачу дозволу (ліцензійних договорів) на їх використання; інформаційне забезпечення функціонування державної системи охорони промислової власності; забезпечення фізичних та юридичних осіб інформацією про об'єкти промислової власності; формування фондів національної патентної документації в органах державної системи науково-технічної інформації України та ін.

- **Українське агентство з авторських і суміжних прав** — є основною ланкою охорони авторських прав; належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту інтелектуальної власності; виконує наступні функції: забезпечення охорони авторських і суміжних прав правовласників України та інших країн і їх правонаступників на території України та за її межами; державна реєстрація прав авторів на твори науки, літератури та мистецтва; забезпечення фізичних і юридичних осіб інформацією про об'єкти авторських і суміжних прав; управління майновими правами авторів або їх правонаступників на колективній основі; надання допомоги авторам та іншим правовласникам авторських і суміжних прав в управлінні їх майновими правами та ін.

- **Інститут інтелектуальної власності і права** — створений у структурі Державного департаменту інтелектуальної власності на початку листопада 1999р. в Києві. Перший спеціалізований навчальний заклад цього напрямку, який надає можливість одержати другу вищу освіту за спеціальністю "Інтелектуальна власність" та підвищити кваліфікацію інженерів з винахідницької і раціоналізаторської роботи, кандидатів у патентні повірені, юристів, економістів, викладачів.

- **Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності** — створений у складі Академії правових наук і має стати спеціалізованою установою для проведення наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності, участі в розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності, підготовки експертних висновків із зазначених питань.

До структури органів регулювання охорони інтелектуальної власності слід віднести і мережу недержавних організацій, що складається із двох груп:

• **Творчі спілки** — Національна спілка письменників України, Національна спілка театральних діячів України, Національна спілка кінематографістів України, Національна спілка художників України. Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національна спілка архітекторів України. Національна спілка композиторів України. Спілка фотохудожників України. Національна спілка журналістів України, Всеукраїнська спілка кобзарів. Спілка рекламистів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка дизайнерів України. Український фонд культури, Національна ліга українських композиторів.

Недержавні інституції, що спеціалізуються у сфері інтелектуальної власності: Всеукраїнська асоціація патентних повірених; Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності (CIPR); Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності (AIPPI).

Важливу роль у функціонуванні системи органів регулювання інтелектуальної власності відіграє інститут патентних повірених — представників у справах інтелектуальної власності, які є незалежними та діють на підставі Положення про представників у справах інтелектуальної власності. Патентні повірені надають фізичним і юридичним особам послуги, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності, представляють їх інтереси перед Державним департаментом інтелектуальної власності та установами, що належать до сфери його управління, судовими органами, кредитними установами, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

Управління майновими правами суб'єктів права інтелектуальної власності може здійснюватися також і громадськими організаціями. Закон України «Про авторське право і суміжні права» в редакції від 11 липня 2001 р. передбачає можливість колективного управління майновими правами авторів, інших осіб, що мають авторське право або суміжні права. Зазначені особи можуть доручати управління своїми майновими правами на колективній основі організаціям, які не мають права займатися комерційною діяльністю. Такі організації діють на основі і в межах повноважень, що добровільно їм були передані авторами, іншими особами, що мають авторське право або суміжні права. На діяльність зазначених організацій не поширюється обмеження, передбачені антимонопольним законодавством.

Такі організації можуть утворюватися для управління певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав або для управління різними майновими правами в інтересах різних осіб, або однієї організації, категорій авторського права і (або) суміжних прав.

Повноваження на колективне управління майновими правами передаються авторами та їх правонаступниками, суб'єктами суміжних прав та їх правонаступниками безпосередньо на основі письмових договорів.

На підставі письмових договорів здійснюється також представництво прав і інтересів фізичних та юридичних осіб, що мають авторське право або суміжні права, з іноземними організаціями. Ці ж організації здійснюють ділові контакти іноземних авторів в Україні.

Договори про управління майновими правами на колективній основі можуть передбачати право зазначених організацій укладати ліцензійні договори з користувачами творів та об'єктів суміжних прав.

Користувачі творів та об'єктів суміжних прав договором зобов'язуються надавати авторам та іншим особам, що мають авторське право, та суб'єктам суміжних прав, їх представникам або організаціям, які управляють майновими правами на колективній основі, точний перелік і програми публічного використання творів, виконань, фонограм, програм мовлення і забезпечувати їх завіренням звітом про одержані прибутки. Основним обов'язком користувачів є своєчасна і в обумовленому розмірі виплата винагороди.

Організаціям, які управляють майновими правами, Законом надано право резервувати на своєму рахунку суми незапитаної винагороди, що надійшла їм від користувачів. Після закінчення трирічного строку з моменту надходження на рахунок організації сум незапитаної винагороди ці суми можуть бути використані для чергових виплат суб'єктам авторського права і суміжних прав або спрямовані на інші цілі, передбачені їх статутами, в інтересах осіб, які мають авторське право і суміжні права.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

На сучасному етапі в Україні сформувалася досить розгалужена організаційна структура органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності.

За допомогою цієї чіткої і розгалуженої системи вбачається можливість найбільш ефективно враховувати права і законні інтереси відповідних осіб.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Отже, сьогодні ми розглянули одну з найголовніших тем права інтелектуальної власності. Протягом лекції ми розглянули поняття та особливості предмету, методів, принципів, системи, джерел права інтелектуальної власності. Ця лекція, на мою думку, є найголовнішою, оскільки в ній закріплюються загальні засади функціонування права інтелектуальної власності як науки, як предмету, як системи та як навчальної дисципліни.

Сподіваюсь, що цю першу тему ви засвоїте добре, оскільки вона є головною підставою вашого наступного засвоєння матеріалу з авторського права.

Дякую за увагу.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Студент, який приступає до вивчення курсу: «Право інтелектуальної власності», повинен знати завдання, які поставлені перед ним. Курс з права інтелектуальної власності розрахований на розв'язання наступних завдань.

Суть пізнавального завдання зводиться до засвоєння змісту основних понять інтелектуальної власності, інститутів права інтелектуальної власності, слідкувати за закономірностями їх змін та розвитку. Оскільки право інтелектуальної власності як дисципліни містить численні дефініції, які, на перший погляд є складними у розумінні, такі як, наприклад, нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, множинний пріоритет, тощо, студенту варто звернутися до відповідної літератури, в який ці поняття розкриваються, зокрема до підручників, навчальних посібників, тощо. Оскільки в юридичній літературі не завжди спостерігається однастайність думок, поглядів на сутність деяких термінів, наприклад, поняття «добросовісного заохочення», «визнання наукового відкриття», а також щодо розв'язання інших теоретичних питань інтелектуальної власності.

При вивченні студентом спірних питань необхідно враховувати наступне. Перш за все, треба познайомитися з аргументами на користь тих чи інших позицій. Виробити власне ставлення до них і вже потім визначатися у відповідному спірному питанні. Тут можливі такі ситуації: приєднання до однієї із точки зору з додатковими аргументами чи без них або обґрунтування власної точки зору щодо дискусійного питання.

Знання законодавства, доктрини та вміння користуватися судовою практикою з питань, що вивчаються в межах відповідного курсу з права інтелектуальної власності, є запорукою опанування і належного засвоєння всіх питань, передбачених предметом.

Питання до самоконтролю:

1. Що означає поняття «право інтелектуальної власності»?
2. Які основні групи результатів творчої діяльності вам відомі?
3. Розкрийте зміст співвідношення права інтелектуальної власності і права власності
4. Розкрийте зміст основних видів права інтелектуальної власності

ТЕМА № 2 АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

- I. Поняття авторського права. Джерела авторського права.
- II. Об'єкти та суб'єкти авторського права. Строки дії авторського права.
- III. Майнові та особисті немайнові права авторів.
- IV. Суміжні права.
- V. Авторські договори та їх види.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- N 30.- ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- NN 40-44. - ст.356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. - N 18, N 19-20, N 21-22.- ст.144.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12. 1993 р. № 3792-ХІІ, зі змінами і доповненнями від 09. 05.2011 р.
5. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм: Закон України від 23.12.2000 р.
6. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997 р
7. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р.
8. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав: постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. .№ 72., остання редакція від [21.09.2011](#) р.
9. Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір від 27 грудня 2001 р .№ 1756.
10. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав. постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. .№ 72.

Наукові та навчально-методичні джерела:

8. Цивільне право України: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер.- 2010. – 567 с.
9. Цивільне право України: Навчальний посібник / За заг. ред. І.А.Бірюкова, Ю.О.Заїки. – К.: Істина. - 2007. – 224 с.
- 10.Цивільне право України: Підручник: У 2 книгах / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер.- 2008. – 703с.
- 11.Цивільне право України. Підручник: У 2 т./ За заг. редакцією В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К: Юрінком Інтер,2004. – Т.1.- 480 с.
- 12.Харитонов Є.О., Дрімлюк А.І., Калітенко О.М. Цивільне право (в запитаннях і відповідях). – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 576 с.
- 13.Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. – Х.: ТОВ «Одісей», 2010. – 1200 с.
- 14.Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред.. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. – Ч. 1. – 692 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Метою лекції є оволодіння і вільне орієнтування основними поняттями і визначеннями, дефініціями, які стосуються авторських і суміжних прав. Зокрема, відповідне вивчення нижченаведеного матеріалу повинно допомогти студенту вільно аналізувати наукові теорії, вирішувати конкретні життєві ситуації, що виникають у сфері належного визнання авторських прав за конкретними особами, орієнтуватися і вміти застосовувати засвоєний матеріал на практиці, у разі виникнення відповідного спору, наприклад, у суді.

Базою навчання виступає цивільне законодавство у галузі інтелектуальної власності, крім цього окремі питання розглядаються також іншими науками і дисциплінами, зокрема загальною теорією права, філософією, історією та іншими. Це пояснюється насамперед тим, що навчальна дисципліна має за мету не тільки навчити основам інтелектуальної власності, а й вчити оволодівати її понятійним, категоріальним апаратом, основними її здобутками, ознайомленням з її проблемами.

ВСТУП

Визначення юридичної природи авторського права завжди мало дискусійний характер. Це зумовлено, перш за все, численним різноманіттям властивостей, які закладені в основу поняття авторського права щодо відповідних правових систем і традицій.

Аналіз інституту авторського права і суміжних прав у системі права інтелектуальної власності є, за своєю суттю, мобільним утворенням, оскільки, наприклад, перелік об'єктів авторського права, закріплений у відповідному законі, постійно оновлюється і на сучасному етапі не є вичерпним.

Саме тому тривале і глибоке вивчення цього аспекту, інституту інтелектуальної власності є нагальним і важливим на сучасному етапі. Отже першим питанням нашої лекції виступає «Поняття авторського права. Джерела авторського права».

I. ПОНЯТТЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА. ДЖЕРЕЛА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Авторське право в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів науки, літератури, мистецтва.

Завдання авторського права — створити найсприятливіші правові умови для творчої діяльності, забезпечити доступність результатів цієї діяльності всьому суспільству. Його основним принципом є поєднання інтересів автора та інтересів усього суспільства. Так, Закон України "Про авторське право і суміжні права" дозволяє вільне використання випущених у світ творів без дозволу автора, але в межах Закону (статті 15—19). Авторське право проголошує і забезпечує широкий захист особистих немайнових і майнових прав авторів.

Серед джерел авторського права передусім варто назвати Закон України "Про авторське право і суміжні права" в редакції Закону від 09.05.2011 р., постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав" від 18 січня 2003 р. № 72. та "Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір" від 27 грудня 2001 р. № 1756.

Важливе значення у регулюванні авторських відносин мають типові авторські договори, які затверджуються Кабінетом Міністрів України або за його дорученням відповідними відомствами і творчими спілками.

Для правильного і однозначного застосування законодавства при захисті авторських прав істотне значення має судова практика з розгляду справ, що виникають із порушення авторських прав. Верховний Суд України систематично узагальнює і аналізує таку практику, робить відповідні висновки і дає керівні вказівки судам.

Особливу групу джерел сучасного авторського права становлять міжнародні договори: підписана 14 липня 1967 р. в Стокгольмі Конвенція, що створює Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ) (ця Конвенція набрала чинності 1970 р.); Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.); Всесвітня (Женевська) конвенція про авторські права від вересня 1952 р.; Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (1971 р.); Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програм сигналів, що передаються через супутники (1974 р., 0 Договір ВОІВ про авторське право від 1996 р., Договір ВОІВ про виконання і фонограми від 1996 р.) та інші.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Розглянуті основні вітчизняні і міжнародні джерела авторського права і суміжних прав. Їх огляд свідчить про те, що система авторського права і

суміжних прав є досить розгалуженою, оскільки постійно вдосконалюється і розвивається.

II. ОБ'ЄКТИ ТА СУБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА. СТРОКИ ДІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Об'єктом авторського права є твір науки, літератури і мистецтва, виражений у будь-якій об'єктивній формі. Твір — це результат творчої праці автора, комплекс ідей, образів, поглядів тощо. Стаття 8 Закону України "Про авторське право і суміжні права" (далі — Закон) дає перелік об'єктів авторського права та їх загальні ознаки. Це можуть бути усні твори (промови, лекції, доповіді, проповіді, виступи тощо), письмові (літературні, наукові тощо), музичні твори, переклади, сценарії, твори образотворчого мистецтва тощо. Закон не дає повного переліку об'єктів авторського права, оскільки життя у своєму розвитку може породжувати нові й нові форми об'єктивного вираження творчої діяльності людей, але він значно розширив коло об'єктів, що охороняються авторським правом, надавши, зокрема, правову охорону так званим суміжним правам, до яких відніс права виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення.

Проте об'єктом авторського права може бути не будь-який твір, а лише той, який має певні, встановлені Законом, ознаки:

- а) творчий характер;
- б) вираження в об'єктивній формі.

Об'єктом авторського права може бути лише твір, який є результатом творчої праці автора. Не вважається об'єктом авторського права суто технічна робота (наприклад, передрук на друкарській машинці чужого твору або навіть його літературна обробка — редагування, коректура тощо).

Твір може бути виражений у будь-якій об'єктивній формі, але так, щоб його можна було відтворювати, сприймати. Сама об'єктивна форма може бути найрізноманітнішою (усною, письмовою) — ноти, креслення, схеми, запис на платівку, магнітну плівку, фотографії тощо. Але задум письменника чи композитора, який у свідомості автора уже склався у закінчену форму, образ, певне сполучення звуків, але ще не виражений зовні у будь-якій формі, не визнається об'єктом авторського права. Об'єктами авторського права визнаються не тільки твори, що втілені в будь-яку матеріальну форму, а й усі твори, наприклад, виголошені виступи, лекції, промови проповіді та інші усні твори, оскільки усні твори шляхом їх виголошення вважаються опублікованими, тобто такими, що набули об'єктивної форми.

Авторське право визнається за будь-яким твором незалежно від його форми, готовності і художньої цінності. Це положення має важливе значення, оскільки охороняє твори різного художнього рівня і мети, у тому числі й такі, які не призначалися автором для публікації (наприклад, листи, щоденники, особисті записи, враження).

Певна категорія творів не визнається об'єктами авторського права. Це передусім офіційні документи (закони, постанови, рішення тощо), а також їх офіційні переклади. Однак слід мати на увазі, що автори проектів зазначених офіційних документів мають право авторства.

Не визнаються об'єктами авторського права офіційні символи і знаки (прапори, герби, ордени, грошові знаки тощо), а також повідомлення про новини дня або повідомлення про поточні події, що мають характер звичайної прес-конференції. Не визнаються об'єктами авторського права витвори народної творчості, а також результати, одержані з допомогою технічних засобів, призначених для виробництва певного роду — без здійснення творчої діяльності, безпосередньо спрямованої на створення індивідуального твору.

Авторське право не поширюється на ідеї, методи, процеси, системи, способи, концепції, принципи, відкриття або просто факти.

Право на твір належить його дійсному творцеві, справжньому автору — тому, хто написав книгу, картину, створив музику, виліпив скульптуру.

Автором наукового, літературного або мистецького твору може бути громадянин України, іноземець або особа без громадянства. Але поняття автор твору і поняття суб'єкт авторського права не тотожні як за змістом, так і за значенням. Автором твору, як уже наголошувалося, завжди буде його творець. Творити може лише людина (питання самоорганізованих кібернетичних машин ми торкатися не будемо). Отже, автором твору може бути тільки **фізична особа**, причому незалежно від віку.

Авторське право автора заведено називати **первісним**, авторське право правонаступників — **похідним**.

На твори, вперше випущені у світ на території України або які не випущені, але знаходяться на території України в будь-якій об'єктивній формі, авторське право визнається за авторами, їхніми спадкоємцями та іншими правонаступниками незалежно від громадянства. Закон визнає авторське право за авторами та їхніми правонаступниками також на твори, які хоч і вперше випущені у світ або перебувають у будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави, але їхніми авторами є громадяни України або автори мають постійне місце проживання на території України.

Дія Закону поширюється також на авторів, твори яких вперше опубліковані в іншій країні, але протягом 30 днів після цього опубліковані в Україні незалежно від громадянства і постійного місця проживання автора.

За іншими особами авторське право на твори, які вперше випущені у світ або перебувають у будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави, визнається відповідно до міжнародних договорів або угод, в яких бере участь Україна.

У більшості випадків твори науки, літератури, мистецтва створюються однією особою, але іноді двома або кількома, тобто спільною творчою працею кількох співавторів. Якщо два або кілька авторів спільною працею створюють твір, відносини між ними називаються. Цивільно-правова теорія виробила два види співавторства:

а) коли неможливо виділити працю кожного співавтора — **нероздільне співавторство**; б) коли складові частини чітко визначені і відомо, хто із співавторів написав ту чи іншу частину — **роздільне співавторство**.

Співавторство можливе при створенні будь-яких творів. Для його визнання необхідні певні умови:

1. Твір, створений спільною творчою працею співавторів, має бути єдиним цілим, таким, що не може існувати без складових частин як ціле. Наприклад, якщо з підручника, написаного співавторами, вилучити одну чи кілька глав, підручник як цілісний твір втрачає своє значення. У балеті, опері, опереті музика поєднується з текстом. Музика без тексту — не опера, танок без музики — не балет. Проте можливе і таке поєднання двох форм творчості, коли жодна з них не втрачає самостійного значення, але в такому випадку не буде співавторства.

2. Спільна праця співавторів твору має бути творчою. Якщо один розповідає сюжет, свої погляди, а інший записує — це не співавторство.

3. Має бути угода про спільну працю над твором. При роздільному співавторстві кожен із співавторів зберігає авторське право на свою частину. Одночасно він є співавтором твору в цілому. Співавторство має бути добровільним.

При нероздільному співавторстві твір може використовуватися лише за спільною згодою всіх співавторів. Проте право опублікування та іншого використання твору належить однаковою мірою всім співавторам. Один співавтор не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. В разі порушення спільного авторського права кожний співавтор може доводити своє право в судовому порядку.

Винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частинах, якщо угодою не передбачається інше.

Від **співавторства** слід відрізнити **співробітництво**, за якого кілька авторів беруть участь у створенні колективної праці за завданням певної організації. Ця колективна праця не є єдиним цілим, що вимагається від твору, створеного співавторами. Авторське право на колективний твір належить юридичній особі.

Не визнається співавтором, а отже, і суб'єктом авторського права також той, хто надав автору технічну допомогу (друкарки, креслярі, стенографісти тощо).

Суб'єктом авторського права може бути автор твору, а також інші фізичні і юридичні особи, для яких авторське право може виникати у силу закону, договору або спадкування. Зокрема, авторське право на збірники та інші складові твори належить їх упорядникам. Вони мають авторське право на здійснений ними добір і розташування матеріалів, що є результатом творчої праці (упорядкування). Проте упорядники зобов'язані суворо дотримуватись прав авторів кожного із творів, включених до складового (складеного) твору. У свою чергу автори творів, включених до складового (складеного) твору, мають право використовувати свої твори незалежно від складового (складеного) твору, якщо інше не передбачено авторським договором.

Авторське право упорядника не перешкоджає іншим особам здійснювати самостійний добір або розташування тих само матеріалів для створення власних творів.

Автори похідних творів мають самостійне авторське право на здійснений переклад, переробку, аранжування або будь-яку іншу зміну. Переклад, аранжування або переробка твору не повинна завдавати шкоди авторським правам автора твору, що зазнав перекладу, аранжування чи іншої переробки. Переклади чи переробки творів можуть здійснюватись кількома різними особами.

В інших випадках авторське право може перейти від автора до інших осіб — правонаступників. Але в усіх випадках за автором зберігаються його особисті немайнові права. Отже, суб'єкти авторських прав — не автори — не можуть мати прав, які мають автори творів. Особисті немайнові права автора є невід'ємними.

Працівники вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, підприємств та інших організацій часто створюють твори у порядку виконання службових обов'язків чи службового завдання. У цих випадках особисті немайнові права належать тільки авторам зазначених творів. Виключне право на використання твору належить особі, з якою автор перебуває у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачено договором. Виключне право на використання твору охоплює усі майнові права автора. Отже, усі вони належать роботодавцю за таких умов:

— автор перебуває у трудових відносинах із роботодавцем на підставі договору найму;

— договір найму визначає коло службових обов'язків автора до числа яких входить створення певного роду творів;

— твір створено автором під час дії договору найму;

— у договорі найму не передбачено інше.

У договорі найму автора з роботодавцем має бути встановлено розмір авторської винагороди за кожний вид використання твору, створеного за договором найму, та порядок її виплати.

При будь-якому використанні твору, створеного за договором найму, роботодавець має право зазначати своє найменування або вимагати такого зазначення.

Суб'єктом похідного авторського права може стати будь-яка фізична чи юридична особа, до якої авторське право перейшло на підставі цивільної угоди. Крім того, авторське право може перейти від автора чи іншої особи, що має авторське право, до інших фізичних чи юридичних осіб або до держави в порядку спадкування. Спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посягання на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Суб'єктами авторського права визнаються також **видавці** енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників і збірників, що продовжуються, колективних наукових праць, газет, журналів

та інших періодичних видань. Зазначеним суб'єктам авторського права належать виключні права на використання таких видань у цілому. Видавець має право при будь-якому використанні такого видання зазначати своє найменування або вимагати такого зазначення. Такі видання прийнято називати колективними творами, які складаються з окремих творів різних авторів.

Самі видавці, безумовно, авторами творів, що включені до колективного твору, не визнаються. Автори творів, що включені до таких колективних видань, зберігають і своє авторство, і виключні права на використання своїх творів незалежно від видання в цілому. Проте авторський договір може передбачати інше.

Нове законодавство про авторське право визнало право на інтерв'ю. Прийнято вважати, що інтерв'ю — це спільний твір особи, що дала його, і особи, що взяла інтерв'ю. Авторське право на запис інтерв'ю належить їм обом, якщо інше не передбачено угодою між ними. Опублікування запису інтерв'ю допускається лише зі згоди особи, що дала його.

До колективних і складових творів можна віднести і аудіовізуальні твори. Проте вони мають свою специфіку. Авторами аудіовізуального твору вважаються автори сценаріїв, діалогів, музичних творів, спеціально створених для певного аудіовізуального твору, режисери-постановники, оператори тощо. В аудіовізуальному творі можуть бути використані також раніше створені твори, перероблені або включені до аудіовізуального твору. Автори зазначених творів також визнаються співавторами аудіовізуального твору.

Однак договором авторів з організацією, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, або договором з постановником аудіовізуального твору може бути передбачено інше.

За загальним правилом співавтори аудіовізуального твору (як ті, що зробили внесок, так і ті, що зобов'язалися зробити внесок у створення такого твору) свої майнові права передають організації, що здійснює виробництво аудіовізуального твору чи продюсеру. При цьому вони не мають права заперечувати проти будь-якого використання твору в цілому — відтворення, розпоряджання, публічного сповіщення і виконання, передачі в ефір і по проводах для загального відома або проти будь-якого іншого публічного сповіщення твору. Автори не можуть також заперечувати проти субтитрування і дублювання аудіовізуального твору.

Постановник аудіовізуального твору має право при будь-якому використанні твору вказувати ім'я або найменування автора чи вимагати такого зазначення.

Проте автори музичних творів, включених до аудіовізуального твору, можуть заперечувати проти публічного сповіщення їх музичних творів.

При публічному показі фільму автор музичного твору (з текстом чи без тексту) зберігає право на винагороду за публічне виконання свого твору.

Автори творів, що увійшли складовою частиною до аудіовізуального твору, незалежно від того, були вони створені у процесі роботи над аудіовізуальним твором чи раніше, зберігають за собою права:

- авторства на свій твір;
- використовувати цей свій твір будь-яким чином самостійно на власний розсуд, але за умови, що договором з організацією, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, з постановником цього твору не передбачено інше.

Без згоди авторів чи інших володільців майнових прав на фільм забороняється знищення остаточного варіанту фільму (негативів, оригінального запису).

Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Але з цього загального правила цією ж статтею встановлено винятки:

1) строк охорони творів, створених співавторами, діє протягом усього життя і 70 років після смерті останнього співавтора; 2) строк охорони творів помертньо реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації; 3) строк охорони твору, який уперше було опубліковано після смерті автора, але в межах 30 років після смерті, діє протягом 70 років від дати опублікування твору; 4) для творів, які були обнародовані анонімно або під псевдонімом, авторське право діє протягом 70 років від дати обнародування твору.

В усіх зазначених випадках чинність авторського права починається з 1 січня року, наступного за роком, в якому мали місце зазначені юридичні факти.

Право авторства, право на ім'я і право протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора, охороняються безстрокове.

Твори, на які термін авторського права скінчився, або які ніколи ним не охоронялися на території України, вважаються суспільним надбанням.

Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно використовуватися будь-якою особою без виплати авторської винагороди. Проте таке використання може здійснюватися лише відповідно до вимог Закону. Мають бути дотримані право авторства, право на ім'я, право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі і репутації автора. Кабінету Міністрів України надано право встановлювати виплати спеціальних відрахувань за використання на території України творів, які стали надбанням суспільства.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Розглянуте коло осіб, які можуть вважатися авторами відповідних творів науки, літератури та мистецтва. Визначена підстава, коли особи можуть вважатися співавторами відповідного твору, зокрема за наявності творчого внеску у його створення. Визначений момент охорони об'єктів авторського права. Визначено, що поняття суб'єкта авторського права і

автора відповідного твору-це не тотожні за змістом поняття. Наведені ознаки, яким має відповідати твір у якості об'єкта авторського права.

III. МАЙНОВІ ТА ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА АВТОРІВ

Автору відповідно до Закону належать особисті немайнові і майнові права, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням будь-якого твору науки, літератури або мистецтва. Для виникнення і здійснення авторських прав не вимагається виконання будь-яких формальностей. Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використати знак охорони авторського права, який розміщується на кожному примірнику твору і складається з латинської літери С у колі — ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, і року першої публікації твору.

Особа, яка має авторське право або будь-яку виключну правомочність на твір, може їх зареєструвати в офіційних державних реєстрах протягом строку охорони авторського права. Державній реєстрації можуть бути піддані свідчення про авторство на обнародований чи необнародований твір, факт і дата опублікування твору та договори, які стосуються права автора на твір.

Державну реєстрацію здійснює Державне агентство з авторських і суміжних прав в усталеному порядку.

Факт державної реєстрації прав автора засвідчується свідоцтвом. При виникненні спору державна реєстрація визнається судом як юридична презумпція авторства, тобто авторство вважається дійсним, якщо в судовому порядку не буде доведено інше.

Особисті немайнові права автора — це право на: а) авторство; б) авторське ім'я; в) недоторканність твору.

Право авторства полягає в тому, що тільки справжній творець вправі називати себе автором твору, а всі інші особи, що використовують твір, зобов'язані зазначати його ім'я (ст. 14 Закону). Право авторства закріплює факт створення певного твору конкретною особою, а це має значення для суспільної оцінки як твору, так і особи автора.

Зазначення імені автора при використанні твору обов'язкове в усіх випадках за одним винятком: якщо твір образотворчого мистецтва або фотографічний твір використовується у промисловості. У цьому випадку ім'я автора не згадується з суто технічних причин.

Право автора на ім'я дає можливість випустити свій твір під власним іменем, умовним (псевдонімом) або взагалі без зазначення імені (анонімно) (ст. 14 Закону). У більшості випадків автор публікує свої твори під власним іменем, тобто вказує своє прізвище та ініціали.

Право на вибір способу зазначення імені, а також на розкриття псевдоніма або аноніма є особистим правом автора. Лише у випадку, коли автор у своєму творі порушив чийсь права (наприклад, образив когось), на вимогу слідчих органів або суду видавництво, редакція газети чи театр, яким відоме справжнє ім'я автора, можуть розкрити його псевдонім чи анонім.

Право на недоторканність твору визначається в Законі як право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації

автора. Це означає, що при виданні, публічному виконанні або будь-якому іншому використанні твору забороняється без дозволу автора та його правонаступників вносити будь-які зміни, перекручення, спотворення як до самого твору, так і його назви, позначення імені автора. Не допускається також без дозволу автора супроводжувати твір при його виданні ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями і будь-якими іншими поясненнями, доповнювати або скорочувати твір. За типовими видавничими договорами малюнок і навіть колір обкладинки можна робити лише зі згоди автора.

Крім цього, п. 4 ст. 14 Закону надає автору право протидіяти будь-якому іншому посяганням на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. При цьому спадкоємці також наділяються цим правом. Відповідно до ст. 26 Закону особи, які використовують твори, що стали суспільним надбанням, зобов'язані дотримуватись вимог, викладених у п. 4 ст. 14 Закону про недоторканність твору.

Контроль за дотриманням вимог Закону щодо недоторканності твору здійснює Державне агентство України з авторських і суміжних прав.

Право автора на недоторканність твору полягає і в тому, що переклад твору на іншу мову з метою випуску у світ допускається лише зі згоди автора або його правонаступників і на підставі договору. Переклад може здійснюватися лише за умови збереження цілісності й змісту твору.

Передусім автору чи іншій особі, що має авторське право, належить виключне право на використання твору в будь-якій формі і будь-який спосіб (п. 1 ст. 15 Закону). Закон містить визначення поняття "виключне право" — право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу (ліцензії, за винятком випадків, передбачених Законом). Отже, крім суб'єкта авторського права ніхто і в будь-який спосіб використати твір не має права. Проте Закон передбачає ряд винятків із цього загального правила, про які буде сказано нижче.

Закон надає автору чи іншій особі, що має авторське право, виключне право дозволяти або забороняти:

1. Відтворення творів, тобто виготовлення одного або більше примірників твору або фонограми у будь-якій матеріальній формі, в тому числі у звуко- і відеозапису, а також запису твору або фонограми для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (включаючи цифрову), оптичній або іншій формі, яку читає машина. Примірник — це результат будь-якого відтворення твору.

2. Публічне виконання і публічне сповіщення творів. Публічне виконання — це подання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та в інший спосіб як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по проводах) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той

же час або в різних місцях і в різний час. Публічне виконання аудіовізуального твору означає демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору в їх послідовності.

Публічне сповіщення (сповіщення для загального відома) — така передача в ефір чи по проводах зображень і (або) звуків творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення, коли зазначені зображення чи звуки можуть бути сприйняті особами, що не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих. При цьому така передача здійснюється з місць, віддаленість яких від місця початку передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звук не можуть бути сприйняті у вказаному місці або місцях. Не має значення чи можуть зазначені особи приймати зображення чи звук в одному місці і в один і той же час або в різних місцях і в різний

3. Публічний показ — будь-яка демонстрація оригіналу або примірників творів, виконань, передач організацій мовлення безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо. Проте не визнається публічним показом передача в ефір чи по проводах.

Публічним є також показ за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один

і той же час або в різних місцях і в різний час. Публічний показ аудіовізуального твору означає демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору без дотримання їх послідовності.

4. Будь-яке повторне публічне сповіщення в ефір чи по проводах вже переданих в ефір творів за умови, що воно здійснюється іншою організацією. Мається на увазі, що жодна організація мовлення не може здійснювати публічне сповіщення в ефір чи по проводах твору без дозволу його автора.

5. Переклад творів. Ніхто без дозволу автора не може перекласти його твір іншою мовою. Автор оригіналу може сам здійснити переклад свого твору іншою мовою (авторський переклад). За наявності авторського перекладу ніхто інший не може перекладати цей само твір на ту ж само мову. Від авторського перекладу слід відрізняти **авторизовані переклади**, тобто переклади, схвалені автором.

Той самий твір однією мовою можуть перекладати різні перекладачі. Кожен із них зберігає авторське право на свій переклад.

Автор твору і його перекладач не є співавторами твору. При цьому перекладач не несе відповідальності за зміст оригіналу, а автор оригіналу не несе відповідальності за якість перекладу.

Можливий переклад не з мови оригіналу, а з проміжного перекладу. Наприклад, твір французького автора перекладений російською мовою. Якщо передбачається цей твір перекласти на українську, але не з французької мови, а з російської, то російський переклад буде проміжним. Переклад українською мовою зазначеного твору може бути здійснений з дозволу як французького автора, так і автора російського перекладу.

6. Переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів.

Переробки творів можуть здійснюватися і різними способами, і в різних формах. Наприклад, на основі одного твору (розповідного) створюється інший — драматичний чи сценарій або навпаки. Такі твори прийнято називати похідними. Похідний твір — продукт інтелектуальної творчості, заснованої на іншому наявному творі (переклад, адаптація, аранжування тощо).

Адаптація твору — це пристосування або полегшення твору для сприйняття малопідготовленими читачами або пристосування літературно-художнього тексту для осіб, що починають вивчати іноземну мову.

Аранжування — перекладення музичного твору, написаного для одного музичного інструменту чи складу інструментів /голосів), стосовно до іншого інструменту або іншого складу — розширеного чи звуженого.

7. Розповсюдження творів шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здачі в найом чи у прокат та іншої передачі до першого продажу примірників твору.

Продаж твору не потребує пояснення. Щодо інших способів відчуження, то маються на увазі дарування, обмін тощо.

Здача в найом — передача права володіння і користування оригіналом чи примірником твору або фонограми на певний строк із метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди.

Прокат — передача твору іншим особам у тимчасове користування за обумовлену плату.

8. Здача в найом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограмі. Здача в найом означає передачу права володіння оригіналом чи примірником твору або фонограми на певний строк з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди.

9. Імпорт примірників творів з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені з дозволу автора або іншої особи, яка має авторське право. Імпорт — ввезення в Україну творів із-за кордону. Такий імпорт може бути здійснений лише з дозволу автора твору. Заборонити ввезення твору автор може за таких умов:

- ввезення творів здійснюється з метою розповсюдження;
- ввезення здійснюється з метою одержання комерційної вигоди;
- заборона може мати місце незалежно від того, чи твори виготовлені за кордоном з дозволу автора чи без такого дозволу.

Зазначений перелік видів використання творів не є вичерпним. Автор має право дозволяти чи забороняти використовувати свій твір в інші способи, не зазначені в наведеному переліку.

Якщо мова йде про використання витворів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва, то виключні права авторів передбачають і право участі автора у практичній реалізації проектів цих витворів.

Будь-яке використання творів іншими особами дає автору чи іншій особі, що має авторське право, право вимагати виплати винагороди. Винагорода може здійснюватись у вигляді платежу (одноразова винагорода), у формі відрахувань (відсотків) за кожний проданий примірник чи кожне використання твору або складається із змішаних платежів.

При цьому слід мати на увазі: якщо примірники правомірно опублікованого твору введені в цивільний оборот шляхом їх продажу, то допускається їх подальше розповсюдження без згоди суб'єкта авторського права і без виплати авторської винагороди. Проте за суб'єктом авторського права зберігається право здачі в найом оригіналу або примірників аудіо-візуальних творів, комп'ютерних програм, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограмі.

Важливим нововведенням є **право доступу автора до твору образотворчого мистецтва**. За цією нормою автор має право доступу до свого твору образотворчого мистецтва, який знаходиться у власності іншої особи. Такий доступ може мати на меті використання твору для його відтворення — виготовлення примірників, слайдів, карток тощо. Власник не може відмовити автору в доступі до твору без поважних для цього підстав. Однак доступ автора до зазначеного твору може мати місце за певних умов:

— автор при передачі носія твору образотворчого мистецтва у власність іншій особі не поступився своїми майновими правами;

— доступ автора до твору необґрунтовано не зачіпає законних прав та інтересів власника твору образотворчого мистецтва.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає ще одне, нове виключне право, якого авторське право, що діяло раніше, не знало. Мова йде про **право слідування**. Відповідно до ст. 27 цього Закону автор протягом життя, а після його смерті спадкоємці протягом строку чинності авторського права щодо проданих автором оригіналів творів образотворчого мистецтва користуються правом на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору. Це право виникає за умови, що твір продавався через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору (право слідування).

Збір і виплата винагороди, одержаної в результаті використання права слідування, здійснюється особисто автором, через його повіреного або через організації, які управляють майновими правами авторів на колективній основі.

Право слідування характеризується такими ознаками. Передусім цим правом відповідно до Закону наділяються автори тільки творів образотворчого мистецтва. При цьому право слідування виникає у авторів при продажу тільки оригіналів твору, тобто саме унікальних матеріальних носіїв творів живопису, скульптури, графіки тощо. Це право не поширюється

на оригінали рукописів літературних, драматичних, музичних та інших творів, хоча останні також можуть бути предметом купівлі-продажу як самих авторів, так і їх спадкоємців, а пізніше перепродуються по більш високій ціні.

Зазначене право поширюється тільки на публічний перепродаж творів. Публічний перепродаж — це перепродаж, який здійснюється через аукціон, галерею образотворчого мистецтва, художній салон, крамницю тощо. Якщо перепродаж здійснюється в приватному порядку, права слідування не виникає. Перепродажем вважається будь-який продаж картини чи скульптури, що здійснюється за першим продажем. Безперечно, перепродаж має своєю метою перехід права власності на твір від однієї особи до іншої.

Зазначене право слідування є невідчужуваним, хоча й носить майновий характер і його скоріше варто було б віднести до особистих прав. За життя автора воно залишається за ним. Воно полягає в тому, що автор за життя, а після його смерті спадкоємці мають право на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу носія твору образотворчого мистецтва. Це право невідчужуване, але воно належить не тільки автору твору, а і його спадкоємцям. Воно зберігає чинність протягом чинності самого авторського права, а набуває її після першого відчуження твору, здійсненого автором. Кожний наступний продаж оригіналу твору образотворчого мистецтва має здійснюватись через аукціон, галерею, салон, магазин тощо.

Фактичне депонування творів мало місце уже давно. Однак правове регулювання депонування творів на законодавчому рівні здійснюється в Україні вперше. **Депонування творів** — це передача їх на зберігання спеціальним установам. Таке депонування визнається використанням твору, якщо воно здійснено в сховищі (депозитарії), відкритому для доступу кожного, і надає можливість одержання за договором з депозитарієм примірника твору будь-ким, хто звернеться до цього депозитарію. До депонування допускаються рукописні твори або інші твори на матеріальному носії, в тому числі на машинному.

6. Водночас Закон певною мірою обмежує виключне право автора на використання твору. Використання твору без згоди автора Закон називає "вільним використанням". Дозволяється в окремих, зазначених у Законі, випадках вільне використання творів без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди та вільне використання твору без згоди автора, але з виплатою йому авторської винагороди.

Без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення допускається:

- 1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів;
- 2) використання літературних і художніх творів як ілюстрації у виданнях, у передачах мовлення, у записах звуку або зображення навчального характеру;
- 3) відтворення у пресі, передача в ефір або інше публічне повідомлення опублікованих у газетах або журналах статей із поточних економічних, політичних, релігійних питань або передача в ефір творів такого ж характеру, коли це спеціально заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, передача в ефір або інше повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій;

5) видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих;

6) відтворення творів для судового і адміністративного провадження;

7) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похорон;

8) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів.

В УСІХ зазначених випадках твори використовуються чи відтворюються в обсязі, виправданому поставленою метою;

9) відтворення твору в особистих цілях за умов, передбачених статтями 22—25 Закону.

Цей перелік є вичерпним, крім випадків, зазначених у статтях 22—25 Закону.

Закон допускає вільне відтворення одного примірника твору репрографічним способом бібліотеками та архівами для власних потреб за певних умов, визначених у Законі (ст. 22 Закону).

Допускається також без згоди автора чи іншої особи, що має авторське право, вільне відтворення примірників твору для навчання. Мова йде лише про відтворення репрографічним способом для аудиторських занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також відтворення уривків з опублікованих письмових та інших творів.

Докладно регламентовано вільне відтворення комп'ютерних програм (ст. 24 Закону).

Зазначені обмеження майнових прав здійснюються за умови, що вони не завдаватимуть шкоди нормальному використанню твору і не обмежуватимуть безпідставно законні інтереси автора.

Відтворення творів у особистих цілях без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з виплатою винагороди допускається лише в одному випадку. Відповідно до п. 9 ст. 25 Закону допускається відтворення виключно в особистих цілях творів, зафіксованих у звуко- і відеозаписах, без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з виплатою авторської винагороди.

Винагорода у зазначеному випадку виплачується у формі відрахувань (відсотків) виробниками або імпортерами обладнання (аудіоапаратури, відеомагнітофонів тощо) та матеріальних носіїв (звуко- і(або) відеоплівки, касет, лазерних дисків, компакт-дисків тощо), які використовуються для такого відтворення.

Збір і розподіл такої винагороди здійснюються однією із організацій, що управляє майновими правами авторів, виконавців і виробників фонограм на колективній основі, відповідно до угоди між цими організаціями. Зазначена винагорода розподіляється в такій пропорції: сорок відсотків — авторам,

тридцять відсотків — виконавцям, тридцять відсотків — виробникам фонограм, якщо інше не передбачено угодою.

Допускається також без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, і без виплати авторської винагороди відтворення або публічне сповіщення творів архітектури, образотворчого мистецтва, фотографічних творів, які постійно розташовані у місцях, відкритих для вільного відвідування. Проте допускається зазначене відтворення чи публічне сповіщення коли зображення твору є основним об'єктом такого відтворення чи публічного сповіщення або зображення твору використовується з комерційною метою.

Ще один випадок вільного використання творів. Організація ефірного мовлення має право здійснювати запис твору для короткострокового користування без згоди його автора чи іншої особи, що має авторське право, і без виплати додаткової винагороди, якщо ця організація одержала право на сповіщення в ефір цього твору.

Зазначене користування можливе за таких умов:

організація ефірного мовлення здійснила запис за допомогою її власного обладнання і для власної передачі;

використання зазначеного твору повинно бути короткостроковим;

знищення такого запису протягом шести місяців після його виготовлення. Зазначений строк може бути змінений за погодженням з автором записаного твору. Однак зазначений запис може бути збережений без згоди автора в офіційних архівах, якщо запис має виключно документальний характер.

Право на авторську винагороду — це основне майнове право автора чи іншої особи, що має авторське право. Підставою для винагороди є факт використання твору в будь-який спосіб. Основні правові форми використання творів є, власне кажучи, виключним правом дозволяти або забороняти ті чи інші дії, визначені ст. 15 Закону і викладені вище. Найчастіше вдаються до обнародування і опублікування творів.

Конкретними юридичними фактами, що породжують у автора чи іншої особи, що має авторське право, право на винагороду, можуть бути:

а) авторський ліцензійний договір (видавничий, постановочний, сценарний, художнього замовлення тощо);

б) факт позадоговірного використання твору, коли за Законом не вимагається згода авторів, але передбачена виплата авторської винагороди;

в) неправомірне використання твору.

Із наведених підстав виникнення права на авторську винагороду впливає, що право на одержання винагороди породжується, як правило, лише фактом використання твору. Сам по собі факт наявності твору в об'єктивній формі права на винагороду не породжує.

Винагорода, яку одержує автор чи інша особа, що має авторське право, є по суті винагородою за працю, вкладену у створення твору. Вона може бути у формі заробітної плати (наприклад, штатний художник, науковий

співробітник науково-дослідної установи) або авторського гонорару. Можливе поєднання цих форм оплати.

За винятком випадків, коли за Законом допускається використання твору без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди (статті 22—25 Закону), винагорода має виплачуватися за будь-яке використання твору. Винагорода може здійснюватися у вигляді одноразового платежу (одноразова винагорода), у формі відрахувань (відсотків) за кожний проданий примірник чи кожне використання твору або складатися із змішаних платежів.

Розмір і порядок обчислення авторської винагороди за створення і використання твору визначається в авторському договорі.

Кабінет Міністрів України може встановлювати мінімальні ставки авторської винагороди, які індексуються одночасно з індексацією мінімальних розмірів заробітної плати. Так, Кабінет Міністрів України прийняв постанову "Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права та суміжних прав" від 18 січня 2003 р. № 72. Ця постанова затвердила мінімальні ставки авторської винагороди за публічне виконання творів, за відтворення творів шляхом звукозапису та здачу примірників звукозаписів і аудіовізуальних творів (відеофільмів) у прокат, за відтворення творів образотворчого мистецтва, тиражування у промисловості творів декоративно-прикладного мистецтва та порядок їх застосування.

Наприклад, відтворення творів у особистих цілях без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з виплатою винагороди допускається лише в одному випадку. Відповідно до п. 9 ст. 25 Закону допускається відтворення виключно в особистих цілях творів, зафіксованих у звуко- і відеозаписах, без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з виплатою авторської винагороди.

Винагорода у зазначеному випадку виплачується у формі відрахувань (відсотків) виробниками або імпортерами обладнання (аудіоапаратури, відеомагнітофонів тощо) та матеріальних носіїв (звуко- і (або) відеоплівки, касет, лазерних дисків, компакт-дисків тощо), які використовуються для такого відтворення.

Збір і розподіл такої винагороди здійснюються однією із організацій, що управляє майновими правами авторів, виконавців і виробників фонограм на колективній основі, відповідно до угоди між цими організаціями. Зазначена винагорода розподіляється в такій пропорції: сорок відсотків — авторам, тридцять відсотків — виконавцям, тридцять відсотків — виробникам фонограм, якщо інше не передбачено угодою.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

У третьому питанні розкритий перелік особистих немайнових і майнових прав автора. Особисті немайнові права автора мають невід'ємний і безстроковий характер, вони невідчужувані від особистості автора. Майнові права автора відчужуються, він має право розпоряджатися ними на власний розсуд, якщо інше не передбачено договором або законом.

IV. СУМІЖНІ ПРАВА

У чинному законодавстві України про інтелектуальну власність з'явилося нове поняття — суміжні права. Зокрема, Закон України «Про авторське право і суміжні права» містить розділ III, який так і називається «Суміжні права». Слід зазначити, що до прийняття цього Закону цивільне законодавство України не передбачало правової охорони суміжних прав.

Суміжні права безпосередньо пов'язані з авторськими правами, саме тому вони називаються суміжними і охороняються одним Законом. Особливістю суміжних прав є те, що вони ґрунтуються на використанні, як правило, чужих авторських прав. Суміжні права впливають із творчої діяльності з реалізації, інтерпретації, використання уже обнародованих творів літератури і мистецтва. Наприклад, поет написав слова пісні, композитор написав музику до цієї пісні. Але пісня може бути донесена до слухачів (споживачів) тільки певним виконавцем — співаком. Творчість співака є суміжною творчою діяльністю з реалізації самої пісні. Це не просто використання чужого твору, а саме його реалізація, може бути інтерпретація, подання тощо. Із цієї творчої діяльності впливає право співака на власне виконання пісні, яке одержало назву суміжного права.

Суміжні права останнім часом набули прискореного розвитку. Сучасні технічні засоби надають можливість певним чином фіксувати виконання будь-якого виконавця (артиста, диригента, клоуна тощо) і в такий спосіб вилучати доходи з чужої майстерності, таланту. Щоб цьому запобігти і запроваджено охорону суміжних прав.

Під суміжними правами Закон розуміє права виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм і організацій мовлення. Отже, цим поняттям охоплюється чотири групи прав: а) права виконавців; б) права виробників фонограм; в) права виробників відеограм; г) права організацій мовлення. То постає запитання — права на що. Іншими словами, що є об'єктом суміжних прав. Об'єктами суміжних прав Закон визначає виконання, запис, фонограму, відеограму і програму теле- чи радіомовлення. **Виконанням** визнається здійснення чужого твору фізичною особою. Це може бути гра артиста на сцені чи в кіно, гра музиканта, спів співака, танець танцюриста, декламація декламатора, управління диригента оркестром або будь-який інший спосіб виконання твору літератури чи мистецтва.

Надання правової охорони об'єкту суміжних прав не потребує виконання будь-яких формальностей. Проте виробники фонограм, виробники відеограм і виконавці для сповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм та відеограм або їх упаковках використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак складається з латинської літери Р в колі — ©, імені (назви) особи, якій належить суміжне право, і зазначення року першої публікації фонограми (відеограми).

Об'єктом правової охорони виконання стає, коли воно здійснюється будь-якою особою — професіоналом чи любителем, якщо ця особа виконує

роль, співає, грає на музичному інструменті чи будь-яким іншим способом виконує твір літератури і мистецтва.

Виконання стає об'єктом правової охорони лише за певних умов: якщо воно вперше виконано на території України; виконання зафіксоване на фонограмі (відеограмі), що охороняється в Україні; виконання не зафіксоване на фонограмі (відеограмі), але воно включено у передачу організації мовлення, передачі яких охороняються в Україні.

Фонограма (відеограма) стає об'єктом правової охорони за таких умов:

— виробник є громадянином України або юридичною особою з офіційним місцем знаходження на території України;

— фонограму (відеограму) вперше опубліковано на території України або опубліковано на території України протягом 30 днів від дня її першої публікації в іншій державі.

Об'єктом прав організацій мовлення є їх програми. Поняття «програма» включає в себе будь-які передачі організацій мовлення. Зазначені **програми** стають об'єктом правової охорони за умов: а) організації мовлення мають офіційне місцезнаходження на території України; б) передачі здійснюються з передавачів, розташованих на території України.

Об'єкти суміжних прав (виконання творів, фонограми, відеограми, передачі організацій мовлення) стають об'єктом правової охорони, якщо вони вперше оприлюднені на території України або оприлюднені на території України протягом 30 днів від дня їх оприлюднення в іншій державі. Права організацій мовлення охороняються чинним законодавством, якщо зазначені організації мають офіційне місцезнаходження на території України і здійснюють передачі за допомогою передавачів, розташованих на території України.

Суміжні права іноземних юридичних і фізичних осіб охороняються в Україні відповідно до міжнародних договорів.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Суміжні права-це відносно нове поняття, яке з'явилося у законодавстві з прийняттям Закону України «Про авторське право і суміжні права». Суміжні права останнім часом набувають прискореного розвитку, оскільки сучасні технічні засоби надають можливість певним чином фіксувати виконання будь-якого виконавця (артиста, диригента, клоуна тощо) і в такий спосіб вилучати доходи з чужої майстерності, таланту. З цією метою і запроваджено охорону суміжних прав.

V. АВТОРСЬКІ ДОГОВОРИ ТА ЇХ ВИДИ

Договори у сфері інтелектуальної діяльності мають відповідати загальним цивільно-правовим вимогам до договорів. Передусім договором визнається правочин двох або більше осіб, який спрямований на виникнення, зміну чи припинення правовідносин між ними. Чинний Закон чітко й однозначно допускає можливість відчуження авторських прав як самим автором, так і його правонаступниками. Стаття 31 Закону містить припис, за яким майнові права автора повністю чи частково можуть бути передані (відступлені) автором або іншою особою, що має авторське право, іншій особі. Це може бути передусім купівля-продаж, дарування, обмін та інші способи відчуження в межах закону. Зрозуміло, що мова йде лише про майнові права, адже особисті немайнові права будь-якому відчуженню не підлягають.

За **авторським договором** автор передає або зобов'язується створити і в установленій договором строк передати свій твір замовнику для використання обумовленим договором способом, а замовник зобов'язується здійснити або почати використання твору.

ЦК України (ст. 1107) визначає невичерпний перелік видів договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 1) ліцензійний договір;
- 2) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 4) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Законодавець визначив ліцензію та ліцензійний договір як окремі види договорів, однак власне за ними стоять одні й ті самі відносини надання дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору. Водночас ліцензія є неодмінною складовою ліцензійного договору. Отже, у цьому питанні вбачається деяка недоопрацьованість ЦК України, адже доцільніше було б регулювати ліцензію і ліцензійний договір однією спільною нормою.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності

Відповідно до ст. 1108 ЦК України особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері. Це і є ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності.

ЦК України поділяє ліцензії на: виключні, одиничні, невиключні, а також іншого виду, що не суперечать закону.

Виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

За згодою ліцензіара, наданою у письмовій формі, ліцензіат може видати письмове повноваження на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі (субліцензію).

Сторонами авторського договору можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Авторами об'єктів інтелектуальної власності — творів науки, літератури і мистецтва, винаходів та інших об'єктів патентного права можуть бути неповнолітні особи віком від 14 до 18 років. Такі особи можуть самостійно реалізувати весь комплекс авторських або патентних прав, починаючи від оформлення прав на відповідні об'єкти, укладення авторських договорів та договорів на створення й використання об'єктів промислової власності. Неповнолітні особи мають право на авторську винагороду, а також винагороду за використання об'єктів патентного права і право розпоряджатися ними.

Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності мають укладатися у письмовій формі. Законом не передбачене їх обов'язкове нотаріальне посвідчення, хоча це може бути здійснено за домовленістю сторін.

ЦК України у ст. 1114 визначив, що ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності та договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації. Їх державна реєстрація є добровільною і здійснюється на вимогу сторін договору в порядку, встановленому законом. Відсутність державної реєстрації не впливає на чинність прав, наданих за ліцензією або іншим договором, та інших прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права.

Водночас за цим Кодексом підлягає державній реєстрації факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які є чинними після їх державної реєстрації.

Особливість авторських договорів полягає в тому, що предметом таких договорів є твори науки, літератури й мистецтва. Очевидно, поняттям «авторський договір» мають опосередковуватися і цивільно-правові відносини, що складаються у процесі виконання творів, виробництва фонограм, відеограм та програм мовлення.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» авторським договорам присвячує 4 статті. Передача прав на використання твору іншим особам може здійснюватися на основі авторського договору про передачу виключного права на використання твору або на основі авторського договору про передачу невиключного права на використання твору. За авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові. Стаття 33 присвячена укладанню та змісту авторського договору.

Авторські договори — це консенсуальні правочини, що носять взаємний характер і є сплатними. В даний час панує думка, за якою авторські договори за своєю юридичною природою є цивільно-правовими. Тому норми цивільного права, що стосуються договірних відносин, поширюються також і на авторські договори. Серед цивільно-правових договорів авторські договори складають окрему самостійну групу.

Закон про авторське право не передбачає існування спеціальних типових авторських договорів. За радянських часів такі договори мали силу підзаконних актів. Принцип свободи договорів витіснив типові авторські договори, але Закон допускає існування примірних авторських договорів. Ст.1111 ЦК передбачає використання типових договорів, затверджених уповноваженим відомством або творчими спілками.

Поділ авторських договорів можна провести за видом художньої творчості — договори на створення і використання літературних, музичних, аудіовізуальних, архітектурних та інших творів. Авторські договори поділяються також і за способом використання: видавничі договори, договори про депонування рукопису, постановочні договори, сценарні договори, договори художнього замовлення, договори про використання в промисловості творів декоративного мистецтва та ін.

ВИСНОВКИ З П'ЯТОГО ПИТАННЯ

У цьому питанні розглянуті основні форми і можливості щодо передачі відповідних майнових прав автора іншим фізичним і юридичним особам на підставі відповідних договорів, форма і зміст яких має відповідати діючому законодавству. Одним із найпоширеніших договорів такого типу, поряд з іншими, була і є ліцензія.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Отже, сьогодні розглянутий один із найголовніших інститутів права інтелектуальної власності – інститут авторських і суміжних прав. Протягом лекції ми розглянули основні поняття та визначення системи, джерел, суб'єктів, об'єктів авторського права і суміжних прав. Ця лекція є вельмиважливою, оскільки належне засвоєння в ній відповідного матеріалу дозволить студентам вільно орієнтуватися у розмаїтті реалій життя і на базі засвоєного обирати вірні рішення. Дякую за увагу.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ

Студент, який приступає до вивчення курсу: «Інтелектуальна власність», повинен знати завдання, які поставлені перед ним.

Курс з права інтелектуальної власності розрахований на розв'язання наступних завдань.

Суть пізнавального завдання зводиться до засвоєння змісту основних понять інтелектуальної власності, інститутів права інтелектуальної власності, слідкувати за закономірностями їх змін та розвитку. Оскільки право інтелектуальної власності як дисципліни містить численні дефініції, які, на перший погляд є складними у розумінні, такі як, наприклад, нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, множинний пріоритет, тощо, студенту варто звернутися до відповідної літератури, в який ці поняття розкриваються, зокрема до підручників, навчальних посібників, тощо. Оскільки в юридичній літературі не завжди спостерігається однотайність думок, поглядів на сутність деяких термінів, наприклад, поняття «добросовісного заохочення», «визнання наукового відкриття», а також щодо розв'язання інших теоретичних питань інтелектуальної власності.

При вивченні студентом спірних питань необхідно враховувати наступне. Перш за все, треба познайомитися з аргументами на користь тих чи інших позицій. Виробити власне ставлення до них і вже потім визначатися у відповідному спірному питанні. Тут можливі такі ситуації: приєднання до однієї із точки зору з додатковими аргументами чи без них або обґрунтування власної точки зору щодо дискусійного питання.

Знання законодавства, доктрини та вміння користуватися судовою практикою з питань, що вивчаються в межах відповідного курсу з права інтелектуальної власності, є запорукою опанування і належного засвоєння всіх питань, передбачених предметом.

Питання до самоконтролю:

1. Розкрийте визначення авторського права?
2. Хто може бути суб'єктом авторського права?
3. Назвіть строки охорони авторських прав?
4. Розкрийте поняття суміжних прав?
5. Що таке авторська винагорода?
6. Які існують види авторських договорів?
7. Які наслідки закінчення строку охорони авторських прав?

ТЕМА № 3 ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

- I. Основні поняття права промислової власності.
- II. Суб'єкти права на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.
- III. Охоронні документи на винаходи, корисні моделі та промислові зразки.
- IV. Права та обов'язки, що випливають з патенту. Обмеження прав патентовласника.
- V. Припинення дії патенту і визнання його недійсним.
- VI. Патентування винаходу, корисної моделі та промислового зразка в іноземних державах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

4. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- N 30.- ст. 141.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- NN 40-44. - ст.356.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. - N 18, N 19-20, N 21-22.- ст.144.
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІІ; в редакції Закону України від 14.04.2009 р. № 1256-VI
8. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року: набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.
9. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-ХІІІ; в редакції Закону України від 22.05. 2003 р. № 850-IV)
10. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель від 22 січня 2001 р. № 22 зі змінами, внесеними Наказом МОН від 14.06.2011р. № 578.
11. Про затвердження Правил складання та подання заявки на промисловий зразок від 18.02.2002 р. №110 зі змінами, внесеними Наказом МОН від 14.06.2011р. № 578.

Наукові та навчально-методичні джерела:

1. Цивільне право України: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – К.: Юрінком Інтер.- 2010. – 567 с.
2. Цивільне право України: Навчальний посібник / За заг. ред. І.А.Бірюкова, Ю.О.Заїки. – К.: Істина. - 2007. – 224 с.
3. Андрощук Г. А., Работягова Л. И. Патентное право: правовая охрана изобретений: Учеб. Пособие.-2-е изд., перераб. и доп.-К.: МАУП, 2001.-232 с..
4. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького.- 2-ге вид., переробл., та допов.-К.: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2002.-672 с.
5. Цибульов П. М. Чеботарьов В. П., Зінов В. Г., Суїні Ю. Управління інтелектуальною власністю / За ред.. П. М. Цибульова.-К.: К. І. С., 2005 р
6. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред.. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. – Ч. 1. – 692 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Оскільки право інтелектуальної власності складають декілька інститутів, метою цієї лекції буде розгляд основних положень права промислової власності, або патентного права як його ще визнають.

Оскільки Україна є суверенною правовою державою, послідовна її інтеграція у міжнародний простір світового економічного співтовариства вимагає проведення державою цілеспрямованої політики у сфері охорони об'єктів промислової власності, що є, по суті, одним із важливих чинників технічного і технологічного розвитку держави, науково-технологічного прогресу

Базою навчання виступає цивільне законодавство у галузі інтелектуальної власності, крім цього окремі питання розглядаються також іншими науками і дисциплінами, зокрема загальною теорією права, філософією, історією та іншими. Це пояснюється насамперед тим, що навчальна дисципліна має за мету не тільки навчити основам інтелектуальної власності, а й вчити оволодівати понятійним, категоріальним апаратом, основними його здобутками, ознайомленням з його проблемами.

Тож, розглянувши питання необхідності, актуальності та мету вивчення права інтелектуальної власності слід перейти саме до вивчення основ права промислової власності.

ВСТУП

На сучасному етапі патентне право перетворюється в один з найбільш ефективних механізмів регулювання соціальної, науково-технічної, інноваційної і ринкової політики нашого суспільства. Саме патентування є попередньою передумовою передачі або отримання нової техніки і технології. При цьому інформація, яку можна отримати із вже існуючих винаходів, сприяє створенню на її основі нових патентоздатних рішень.

Таким чином, детальне опанування основних положень права промислової власності, які вироблені нею і перевірені багаторічною практикою в сфері інтелектуальної власності, науковий аналіз чинного законодавства і практики його застосування, дозволить вільно орієнтуватися у численних ситуаціях, пов'язаних з застосуванням засвоєного матеріалу на практиці.

Отже першим питанням нашої лекції виступає «Основні поняття права промислової власності».

І. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ.

Право промислової власності (патентне право) - це сукупність норм, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, які виникають у зв'язку зі створенням, оформленням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

Зазначена назва одного з інститутів інтелектуальної власності обумовлена назвою охоронного документа, який видається на підтвердження визнання результату творчої діяльності об'єктом інтелектуальної власності і засвідчує набуття права на нього. На відміну від авторського права, де права на твори науки, літератури та мистецтва виникають без виконання будь-яких формальних дій, про об'єкти патентного права - винаходи, корисні моделі та промислові зразки - можна говорити лише з моменту одержання патенту. Такий підхід законодавця пояснюється, зокрема, можливістю паралельного винахідництва а тому існує потреба кваліфікації творчого досягнення і закріплення права на нього за конкретною особою, яка перша розкрила ці знання суспільству.

Наявність схожих рис винаходів, корисних моделей та промислових зразків послугувала підставою їх спільного правового регулювання Об'єкти патентного права регламентуються положеннями ЦК, а саме главою 39, Законами України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» в редакції ЗУ від 1 червня 2000 р. та «Про охорону прав на промислові зразки», прийнятими Верховною Радою 15 грудня 1993 р.

Винахід та корисна модель - це результати інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології, а промисловий зразок - у галузі художнього конструювання,

Кожна держава встановлює критерії для визнання результату творчої діяльності саме об'єктом патентного права. Так, в Україні правова охорона надається винаходу, корисній моделі та промислового зразку, які не суперечать публічному порядку, принципам гуманності і моралі та відповідають умовам патентоздатності.

Умови патентоздатності - це вимоги, що пред'являються законодавством до результатів творчої діяльності для кваліфікації їх як об'єктів патентного права: новизна, винахідницький рівень та промислова придатність (у тому чи іншому їх поєднанні). Саме через їх перелік у більшості країн світу дається поняття винаходу, корисної моделі та промислового зразка.

Винахід - це результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології, що є новим, має винахідницький рівень є промислово придатним.

Корисна модель - це результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології, що є новим і промислово придатним.

Порівнюючи наведені поняття, можна дійти висновку, що законодавство України пред'являє різні за обсягом вимоги до вказаних результатів

інтелектуальної діяльності у сфері технологій для того, щоб визнати їх об'єктами патентного права.

Промисловий зразок - результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання, якщо він є новим. Закріплення стосовно промислового зразка лише одного критерію патентоздатності, на відміну від винаходу та корисної моделі, можна пояснити особливістю самого об'єкта, бо у даному випадку правовій охороні підлягає зовнішній вигляд промислового виробу. Зокрема, в автомобілі міститься велика кількість винаходів і корисних моделей, а зовнішній вигляд останнього і окремих його складових - це промислові зразки.

Новизна об'єкта встановлюється на певний момент - на дату подачі заявки або, якщо заявлено пріоритет, на дату останнього. Таким чином, відомості, що стали загальнодоступними після цієї дати, не можуть враховуватися при оцінці новизни.

Заявник може скористатися **пріоритетом**, тобто першістю у поданні заявки. Пріоритет об'єкта може бути встановлений за датою надходження до Державного департаменту інтелектуальної власності чи відповідного органу держави - учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності заявки протягом дванадцяти місяців від дати подачі попередньої заявки стосовно такого ж винаходу (корисної моделі) чи протягом шести місяців стосовно такого ж промислового зразка, якщо на попередню заявку не заявлений пріоритет. Якщо деякі ознаки винаходу (корисної моделі) відсутні у формулі, викладеній у попередній заявці, то для надання права пріоритету достатньо, щоб в описі попередньої заявки були точно вказані ці ознаки. Що стосується промислового зразка, то пріоритет поширюється лише на ті ознаки, які зазначені у попередній заявці, пріоритет якої заявлено.

Винахід і корисна модель визнаються новими, якщо вони не є частиною рівня техніки, який включає; всі відомості, що стали загальнодоступними у світі, а також зміст будь-якої заявки на видачу в Україні патенту (у тому числі міжнародної заявки, у якій зазначена Україна) у тій редакції, в якій цю заявку було подано спочатку,

Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі і не зазначена у раніше одержаних Держдепартаментом заявках, за винятком тих, що на зазначену дату вважаються відкликаними, відкликані або за ними прийняті рішення про відмову у видачі патентів і вичерпані можливості оскарження таких рішень.

Загальнодоступними є відомості, які містяться у джерелах інформації, з якими може ознайомитися невизначене коло осіб. При цьому не має значення, чи знайомився фактично будь-хто зі змістом цих відомостей, достатньо лише потенційної можливості для цього.

Слід мати на увазі, що об'єкти, які є частиною рівня техніки, для визначення новизни результату творчої діяльності, повинні враховуватися окремо. Відповідно перешкоджають визнанню об'єкта винаходом чи корисною моделлю лише ті відомості, які знаходяться в одному джерелі

рівня техніки і в яких повністю розкривається його зміст. Тобто не можна збирати об'єкт по елементам з різних джерел інформації. Повним є таке розкриття, на базі якого спеціаліст у даній галузі зможе його практично реалізувати.

За загальним правилом, розголошення суті об'єкта до моменту подання заявки на видачу патенту є підставою для відмови в правовій охороні і його вільного використання будь-якою особою. Враховуючи такі наслідки, законодавство надає **пільгу по новизні**. Суть її полягає у тому, що на визнання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка патентоздатними не впливає розкриття інформації про них винахідником (автором) або особою, яка одержала від винахідника (автора) прямо чи опосередковано таку інформацію: стосовно винаходу чи корисної моделі - протягом дванадцяти місяців, а стосовно промислового зразка - шести місяців до дати подання заявки або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету. При цьому обов'язок доведення обставин розкриття інформації **покладається на** особу заінтересовану у застосуванні цієї пільги.

Усі країни, залежно від того, у яких межах наявні відомості порочать новизну, поділяються на: 1) країни зі світовою (абсолютною світовою) новизною, у яких на визнання об'єкта новим впливає розкриття його суті будь-яким способом на території цієї країни або за її межами. Вимогу абсолютної світової новизни закріплює більшість країн світу, у тому числі за загальним правилом і Україна; 2) країни з обмеженою світовою новизною, у яких також, як і в країнах з абсолютною новизною, на визнання об'єкта новим впливає розкриття його суті будь-яким способом, за виключенням того, що відкрите застосування враховується при визнанні новизни лише тоді, коли воно мало місце на території країни патентування (наприклад, Індія); 3) країни з місцевою (локальною, національною) новизною, у яких для визнання об'єкта новим враховують лише ті факти розкриття інформації, які мали місце на території їх країни (наприклад, Панама).

Винахідницький рівень свідчить про творчий характер і є якісною оцінкою винаходу. **Винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки.** На відміну від визначення рівня техніки для з'ясування критерію наявності новизни, при оцінці винахідницького рівня зміст заявок до уваги не береться. Неочевидним вважається винахід, який вирішує завдання, що не могли вирішити спеціалісти відомими шляхами.

Промислова придатність. **Винахід або корисна модель визнаються промислово придатними, якщо вони можуть бути використані у будь-якій сфері діяльності - промисловості, торгівлі, сільському господарстві тощо.**

Об'єктом винаходу чи корисної моделі може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології. Закон «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (п. 2 ст. 6), конкретизуючи поняття продукту як об'єкта винаходу, називає штам мікроорганізму та культуру

клітин рослини і тварини, а також передбачає як об'єкт винаходу нове застосування відомого продукту чи процесу.

При визначенні об'єкта слід мати на увазі наступні визначення. **Продукт** - це будь-який штучно створений предмет. **Пристрій** - це система розташованих у просторі елементів, певним чином взаємодіючих один з одним. **Речовина** - штучно створене матеріальне утворення, що є сукупністю взаємозалежних елементів. **Штам мікроорганізмів** - це чиста культура мікроорганізмів, виділена з природних місць мешкання, якими може бути навколишнє середовище (грунт, вода тощо), а також з організму тварини чи людини. **Процес (спосіб)** - сукупність прийомів, виконаних у визначеній послідовності чи з дотриманням визначених правил.

Законодавець прирівняв коло об'єктів винаходу і корисної моделі.

Не можуть бути визнані винаходом чи корисною моделлю, оскільки вони охороняються іншими нормами права інтелектуальної власності, такі об'єкти технології: сорти рослин та породи тварин, технологічні у своїй основі процеси відтворення рослин та тварин, що належать до небіологічних та мікробіологічних процесів, топографії інтегральних мікросхем, результати художнього конструювання. **Об'єктом промислового зразка** може бути **форма, малюнок, розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб.**

Не можуть отримати правову охорону як промислові зразки об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідрологічні та інші стаціонарні споруди, друкована продукція як така, об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Обсяг правової охорони визначається **формулою** винаходу, корисної моделі та **сукупністю суттєвих ознак** промислового зразка, представлених на зображенні виробу.

Патентна формула є коротким викладом технічної сутності винаходу чи корисної моделі та встановлює межі патентної монополії.

У світі залежно від системи викладу змісту розрізняють німецьку, американську та англійську патентні формули. При поданні заявки заявник повинен дотримуватися тієї патентної формули, яка визнана законодавством у тій чи іншій країні, однак у деяких країнах (зокрема, Бельгія, Португалія тощо) заявник самостійно може вибирати одну із зазначених видів формули.

Німецьку патентну формулу вважають логічною, оскільки її особливість полягає в тому, що відомі ознаки, які описують найближчий прототип винаходу, розташовані у обмежувальній частині, а нові – у розрізняльній.

Американська патентна формула будується без виділення нових ознак в окрему частину. Вона складається з великої кількості пунктів, які є незалежними. Пояснюється це тим, що кожен пункт такої формули починається з повтору тих ознак, які уже були викладені у попередніх пунктах, до яких додається один або кілька нових елементів, При такій побудові визнання недійсним будь-якого пункту не , тягне недійсності інших

пунктів, а використання ознак, викладених у будь-якому пункті формули, є порушенням прав патентовласника.

Англійська патентна формула є симбіозом попередніх двох. Як і німецькій, перший пункт є основним і найбільш широким за змістом. Саме від цього пункту залежить встановлення обсягу правової охорони, інші ж пункти - залежні. Однак, як і в американській формулі, нові ознаки не виділяються у розрізняльну частину, а перераховуються поряд з відомими у зручній послідовності.

Обсяг правової охорони винаходу та корисної моделі в Україні встановлюється за німецькою патентною формулою, що зайвий раз підкреслює той факт, що правова система України тяжіє до романо-германської правової системи (сім'ї).

Відповідно до п. 7.3.1 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених наказом Міністерстві освіти і науки України від 22 січня 2001 р. № 22, пункт формули винаходу (корисної моделі) складається, як правило, з **обмежувальну частини**, яка включає ознаки винаходу, що збігаються з ознаками найближчого аналога, у тому числі родове поняття, що характеризує призначення об'єкта, та **відмітної частини**, яка включає ознаки, що відрізняють винахід від найближчого аналога. Обмежувальна й відмітна частини пункту формули відокремлюються одна від одної виразом «який (яка, яке) відрізняється тим, що...».

Між тим без поділу на обмежувальну й відмітну частини складається формула винаходу, яка характеризує: індивідуальну сполуку; штам мікроорганізму; культуру клітин рослин та тварин; застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням; винахід, що не має аналогів.

Патентне законодавство України передбачає, що тлумачення формули повинно здійснюватися у межах опису винаходу (корисної моделі) та відповідних креслень, а ознак промислового зразка - у межах його опису.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

У першому питанні розглянуті поняття, умови патентоздатності, об'єкти винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Розкрито зміст національних патентних формул та їх опис. Розглянуті основні відмінності між умовами патентоздатності відповідних об'єктів права промислової власності.

II. СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА ВИНАХОДИ, КОРИСНІ МОДЕЛІ ТА ПРОМИСЛОВІ ЗРАЗКИ

Патентовласниками винаходів, корисних моделей та промислових зразків можуть бути: **винахідники** винаходів і корисних моделей та **автори** промислових зразків; **роботодавці** - стосовно службових об'єктів у випадках і на умовах, передбачених законодавством; **правонаступники** - особи, яким винахідники, автори промислових зразків чи роботодавці передали свої майнові права; **спадкоємці патентовласників**.

Первинним суб'єктом є винахідник та автор промислового зразка, тобто фізичні особи, творчою працею яких створено об'єкт інтелектуальної власності. Саме вони, за загальним правилом, мають право на одержання патенту, якщо інше не встановлено законодавством. Слід враховувати, що якщо особа не внесла особистого творчого внеску в створення винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, а надала тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при його створенні і оформленні заявки, у неї не виникає право на одержання охоронного документа. При спільному створенні об'єкта кількома особами, вони мають однакові права на одержання патенту, якщо інше не передбачено домовленістю між ними.

При видачі охоронних документів застосовується **принцип першого заявника**. Суть його полягає у тому, що держава не ставить мети з'ясування, яка особа дійсно першою досягла такого результату. Наділяється правами і захищаються права тієї особи, яка перша вчинила дії стосовно встановленого повідомлення про досягнення, тобто розкрила суспільству невідомі раніше знання.

Таким чином, у випадку паралельного винахідництва, коли дві чи більше особи незалежно одна від одної створили об'єкт, який може бути визнано винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком, право на одержання охоронного документа належить тій з них, заявка якої має більш ранню дату подання до Установи або, якщо заявлено пріоритет, більш ранню дату пріоритету, за умови, що вказана заявка не вважається відкликаною, не відкликана або за якою не прийнято рішення про відмову у видачі патенту.

Якщо об'єкт інтелектуальної власності створено працівником, найнятим за трудовим договором, то виникає дилема стосовно розподілу прав між цією особою та її **роботодавцем**. У світі вона вирішується не однозначно: в одних країнах перевага надається працівникові, в інших - роботодавцеві. Досить важливо знайти баланс інтересів зазначених осіб, оскільки лише у цьому випадку вони будуть заінтересовані у створенні результатів творчої діяльності.

Стаття 429 ЦК встановлює, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить працівникові і роботодавцеві (юридичній або фізичній особі, де винахідник чи автор промислового зразка працює) спільно, якщо інше не встановлено договором. З урахуванням того, що норма про розподіл прав стосовно службового об'єкта інтелектуальної власності є диспозитивною

(тобто застосовується у випадках, коли сторони інакше не вирішили це питання у договорі), учасники правовідносин можуть усунути можливі протиріччя, передбачивши той механізм розподілу прав на створений результат творчої діяльності, який би повністю відповідав їх інтересам.

Проте, раніше прийняті Закони «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (ст. 9) та «Про охорону прав на промислові зразки» (ст. 8) встановлюють, що право на одержання патенту на службові винахід, корисну модель та промисловий зразок має роботодавець, тобто особа, яка найняла працівника за трудовим договором. Така невідповідність з часом, безумовно, буде усунена, виходячи із Заключних і перехідних положень ЦК. Між тим, видається, що компромісний варіант ст.429 ЦК не є досить виваженим, оскільки реалізація на практиці положень цієї статті породить суперечки. Ідеальним є варіант, коли майнові права на об'єкт має лише один суб'єкт, бо у цьому випадку не буде потреби досягнення згоди стосовно розпорядження цими правами між працівником і роботодавцем, інтереси яких Далекі не завжди збігаються, особливо у випадку припинення трудових правовідносин. Саме тому, як свідчить світовий досвід, законодавство зарубіжних країн наділяє правом на одержання охоронного документа одну із зазначених осіб, надаючи певні права іншій особі.

Наприклад, у Німеччині винахіднику належить право на отримання охоронного документа, а роботодавцю - невиключна ліцензія на цей об'єкт.

Не легким виявилось і питання визначення кола об'єктів, стосовно яких роботодавець має певні права. Ними є винаходи, корисні моделі і промислові зразки, які створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи за дорученням роботодавця. У цьому контексті під службовими обов'язками розуміють зафіксовані у трудових договорах, посадових інструкціях функціональні обов'язки працівника, що передбачають виконання робіт, а під дорученням роботодавця - видане працівникові у письмовій формі завдання, яке безпосередньо стосується специфіки діяльності роботодавця, якщо реалізація цих функціональних обов'язків і завдань може привести до створення об'єкта патентного права.

Закони «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на промислові зразки» встановлюють порядок тих дій, які має здійснити працівник і роботодавець у випадку створення об'єкта інтелектуальної власності. Винахідник чи автор промислового зразка повинен подати роботодавцю письмове повідомлення про створений винахід, корисну модель чи промисловий зразок з описом та матеріалами, що розкривають суть об'єкта досить ясно і повно.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Розглянуто коло суб'єктів права на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Висвітлені основні питання щодо регулювання прав працівника і роботодавця щодо створення відповідного об'єкту промислової власності у порядку виконання службового обов'язку.

III. ОХОРОННІ ДОКУМЕНТИ НА ВИНАХОДИ, КОРИСНІ МОДЕЛІ ТА ПРОМИСЛОВІ ЗРАЗКИ

Як уже зазначалось, **патент є основним охоронним документом на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, що засвідчує пріоритет, авторство і набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель чи промисловий зразок.** Саме він підтверджує визнання державою результату творчої діяльності об'єктом патентного права.

Законодавством передбачені такі його **різновиди: патент на винахід, патент на корисну модель, патент на секретний винахід, патент на секретну корисну модель, патент на промисловий зразок.**

Патент на винахід видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід. **Патент на корисну модель** видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель. **Патент на секретний винахід** видається на винахід, віднесений до державної таємниці. **Патент на секретну корисну модель** видається на корисну модель, віднесену до державної таємниці. **Патент на промисловий зразок** видається за результатами експертизи заявки на промисловий зразок.

Особливість правової охорони об'єктів інтелектуальної власності лягає у тому, що майнові права на них обмежені у часі, оскільки існують протягом строку чинності охоронного документа. Стаття 465 ЦК та спеціальні закони передбачають, що **строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід** спливає через двадцять років, що відраховується від дати подання заявки. Цей строк може бути продовжений у встановленому законом порядку щодо винаходу, використання якого потребує спеціальних випробувань та офіційного дозволу. Зокрема, строк дії патенту на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб, засіб захисту тварин, засіб захисту рослин тощо, використання якого потребує дозволу відповідного компетентного органу, може бути продовжено за клопотанням власника цього патенту на строк, що дорівнює періоду між датою подання заявки та датою одержання такого дозволу, але не більше ніж на п'ять років.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на корисну модель спливає через десять років, а на **промисловий зразок** - через десять років і може бути продовжений, але не більше ніж на п'ять років від дати подання заявки в установленому законом порядку. Строк дії патенту на секретний винахід і патенту на секретну корисну модель дорівнює строку засекречування об'єкта, але не може бути довшим від строку дії охорони винаходу (корисної моделі).

Усі охоронні документи підлягають обов'язковому внесенню до відповідного реєстру: Державного реєстру патентів і деклараційних патентів України на винаходи, Державного реєстру деклараційних патентів України на корисні моделі, Державного реєстру патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи, Державного реєстру деклараційних патентів України на секретні корисні моделі, Державного реєстру деклараційних патентів України на промислові зразки.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Основним охоронним документом, який засвідчує пріоритет, авторство і набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель чи промисловий зразок є патент. Розглянуті строки чинності на відповідні об'єкти промислової власності, відповідно на винахід такий термін становить 20 років, корисну модель-10 років, промисловий зразок - 10 років і може бути продовжений, але не більше ніж на п'ять років від дати подання заявки в установленому законом порядку. Визначенні строки дії патенту на секретний винахід і секретну модель, що дорівнює строку засекречування об'єкта, але не може бути довшим від строку дії охорони винаходу (корисної моделі).

ІV. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ПАТЕНТУ. ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ПАТЕНТОВЛАСНИКА

Права, що випливають з патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу, а права, що випливають з патенту на секретний винахід чи з патенту на секретну корисну модель, - від дати внесення інформації про нього до відповідного Реєстру.

Особистим немайновим правом винахідника та автора промислового зразка є право авторства, яке є невід'ємним і охороняється безстроково. Винахідник також має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу чи корисній моделі.

Майновими правами інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є: право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка; виключне право дозволяти використання запатентованого об'єкта (видавати ліцензії) іншим особам; виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, у тому числі забороняти таке використання іншим особам; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст. 464 ЦК).

Необхідно врахувати, що до набрання чинності ЦК на корисні моделі та промислові зразки видавалися деклараційні патенти, а не винаходи, поряд з патентами, строком дії двадцять років, видавалися деклараційні патенти строком дії шість років за Результатами формальної заявки на винахід.

Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок належать власнику відповідного патенту, якщо інше не встановлено договором чи законом. Патент надає його власнику виключне право використовувати винахід, корисну модель чи промисловий зразок за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів.

Взаємовідносини при використанні об'єкта, патент на який належить кільком особам, визначаються угодою між ними. У разі відсутності такої угоди кожен з патентовласників може використовувати його за своїм розсудом, але жоден з них не має права давати дозвіл на використання та передавати право власності на об'єкт іншій особі без згоди інших власників патенту.

Зокрема, відповідно до ст. 28 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» **використанням винаходу чи корисної моделі** визнається: виготовлення продукту із застосуванням запатентованого об'єкта, застосування такого продукту, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його у цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях; а також застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це й так є очевидним.

Продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу чи корисної моделі, якщо при цьому використано кожен знак, включений до незалежного пункту формули, або знак, еквівалентну їй. Процес, що охороняється патентом, визнається застосуваним, якщо використано кожен знак, включений до незалежного пункту формули винаходу, або знак, еквівалентну їй. Будь-який продукт, процес виготовлення якого охороняється патентом, за відсутності доказів протилежного, вважається виготовленим із застосуванням цього процесу за умови виконання принаймні однієї з двох вимог: продукт, виготовлений із застосуванням процесу, що охороняється патентом, є новим; існують підстави вважати, що зазначений продукт виготовлено із застосуванням даного процесу і власник патенту не в змозі шляхом ужитих зусиль визначити процес, що застосовувався при виготовленні цього продукту. У такому разі обов'язок доведення того, що процес виготовлення продукту, ідентичного тому, що виготовляється із застосуванням процесу, який охороняється патентом відрізняється від останнього, покладається на особу, щодо якої є достатні підстави вважати, що вона порушує права власника патенту. Власник патенту може використовувати попереджувальне маркування із зазначенням номера патенту на продукті чи на упаковці продукту, виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу.

Згідно зі ст. 20 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» виріб визнається виготовленим із застосуванням **промислового зразка**, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка.

Виключні права власника патенту на секретний винахід і патенту на секретну корисну модель обмежуються Законом «Про державну таємницю» і відповідними рішеннями Державного експерта з питань таємниць.

Власник патенту має виключне право дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, тобто розпорядитися належними йому правами шляхом передачі на підставі договору майнових прав на винахід, корисну модель чи промисловий зразок будь-якій особі, яка стає його правонаступником, або видати дозвіл на використання запатентованого об'єкта на підставі ліцензійного договору, а щодо секретного винаходу (корисної моделі) вчиняти зазначені дії тільки за погодженням із Державним експертом з питань таємниць.

Власник патенту, крім патенту на секретний винахід чи патенту на секретну корисну модель, має право подати до Установи для офіційної публікації заяву про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу, корисної моделі чи промислового зразка. У цьому разі річний збір за підтримання чинності патенту зменшується на 50 відсотків, починаючи з року, наступного за роком публікації такої заяви. Особа, яка виявила бажання скористатися зазначеним дозволом, зобов'язана укласти з власником патенту договір про платежі. Спори, що виникають під час виконання цього договору, вирішуються у судовому порядку. Якщо жодна особа не заявила власнику патенту про свої наміри щодо використання винаходу, корисної моделі чи промислового

зразка, він може подати до Установи письмове клопотання про відкликання своєї заяви. У цьому разі річний збір за підтримання чинності патенту сплачується у повному розмірі, починаючи з року, наступного за роком публікації такого клопотання.

Охоронний документ надає його власнику виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, у тому числі забороняти таке використання, за винятком передбачених законодавством випадків обмеження прав патентовласника.

Зокрема, ст. 30 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 23 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» передбачено підстави видачі так званих **примусових ліцензій на винахід, корисну модель чи промисловий зразок, по-перше**, стосовно об'єкта патентного права, що не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом трьох років без поважних причин; **по-друге**, у випадку наявності залежного об'єкта, у зв'язку з чим власник патенту зобов'язаний надати дозвіл на використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка власнику пізніше виданого патенту, якщо об'єкт останнього призначений для досягнення іншої мети або має значні техніко-економічні переваги і не може використовуватися без порушення прав власника раніше виданого патенту; **по-третьє**, з метою забезпечення здоров'я населення, екологічної безпеки та інших інтересів суспільства.

При цьому вирішення питання про надання заінтересованій особі дозволу на використання об'єкта без згоди патентовласника віднесене до компетенції різних органів. У перших двох випадках - це суд, а у третьому - КМУ. Ці ж органи визначають у своєму рішенні обсяг такого застосування, термін дії дозволу, розмір і порядок виплати винагороди патентовласнику. До того ж перші два випадки застосовуються до всіх об'єктів патентного права, а третій - лише до винаходів і корисних моделей.

Дії, які не визнаються порушенням прав патентовласника, передбачені ст. 470 ЦК, ст. 31 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 22 Закону «Про охорону прав на промислові зразки».

Зокрема, **право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок** виникає у будь-якої особи, яка до дати подання заявки на винахід, корисну модель, промисловий зразок або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала зазначений об'єкт в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, і полягає у тому, що ця особа має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою.

Таким чином, **право попереднього користувача виникає при однократній наявності декількох обставин. По-перше**, повинно бути два тотожних рішення, одне з яких реально готується до застосування чи використовується без закріплення виключних прав на нього, а на інше вже видано охоронний документ відповідно до законодавства України. **По-друге**,

заявлений на патентування об'єкт був практично використаний іншою особою чи остання здійснила значну і серйозну підготовку до його застосування. **По-третє**, передбачені законодавством дії (застосування або підготовка до нього) повинні мати місце до дати подачі до Установи заявки або, якщо заявлений пріоритет, до дати її пріоритету. У випадку здійснення дій з застосування або підготовки до застосування тотожного винаходу, корисної моделі чи промислового зразка у період між подачею заявки і видачею патенту право попереднього користувача у особи не виникає. **По-четверте**, та використання повинно здійснюватися тільки в інтересах особи, яка претендує на виникнення права попереднього користувача. **По-п'яте**, необхідна добросовісність застосування тотожного рішення чи приготування до нього, зокрема таке досягнення повинно бути створене в результаті самостійної паралельної творчої роботи чи діяльності інших осіб обов'язково незалежно від патентовласника. **По-шосте**, факт використання або здійснення підготовки до використання тотожного рішення повинен мати місце на території України. Застосування такого об'єкта за межами України не є підставою для набуття права попереднього користувача, оскільки у зв'язку з територіальним принципом дії охоронного документа особа, яка використовувала тотожний результат за межами країни патентування, може там безперешкодно продовжувати і надалі його застосування.

Причому **право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи**, але разом із підприємством чи діловою репутацією або з тією частиною підприємства чи ділової практики, у яких було використано винахід, корисну модель, промисловий зразок або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Не визнається порушенням прав, що впливають з патенту: використання запатентованого **винаходу, корисної моделі чи промислового зразка:** у конструкції або при експлуатації транспортного засобу іноземної держави, який тимчасово або випадково перебуває у водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що об'єкт патентного права використовується виключно для потреб зазначеного засобу; без комерційної мети; з науковою метою або у порядку експерименту; за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо) з повідомленням власника патенту одразу, як це стане практично можливим, та виплатою йому в цьому випадку відповідної компенсації;

введення в цивільний оборот виробу, виготовленого із застосуванням запатентованого **винаходу, корисної моделі чи промислового зразка**, після введення цього виробу в цивільний оборот власником патенту чи з його спеціального дозволу (**принцип вичерпання прав**);

використання з комерційною метою **винаходу** будь-якою особою, яка придбала продукт, виготовлений із застосуванням запатентованого винаходу, і не могла знати, що цей продукт був виготовлений чи введений в обіг з порушенням прав, що надаються патентом. Проте після одержання відповідного повідомлення власника прав зазначена **особа повинна припинити використання продукту або виплатити власнику прав**

відповідну винагороду, розмір яких встановлюється сторонами чи судом відповідно до законів або за згодою сторін.

Обов'язки, що впливають із патенту. Власник патенту повинен сплачувати відповідні збори за підтримання чинності патенту, розмір яких збільшується залежно від року дії охоронного документа, і добросовісно користуватися виключним правом, що впливає із патенту. Що стосується секретного винаходу чи секретної корисної моделі, то збір за підтримання чинності патенту не сплачується.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Розглянуті основні права і обов'язки патентовласника. Визначено, що патентна монополія має свої межі, які встановлюються діючим законодавством. Обсяг виключного права патентовласника обмежується інтересами держави і суспільства. Саме тому вищезазначені випадки використання патенту не є порушенням прав патентовласника.

V. ПРИПИНЕННЯ ДІЇ ПАТЕНТУ І ВИЗНАННЯ ЙОГО НЕДІЙСНИМ

На відміну від спеціального законодавства, яке передбачає підстави припинення дії патенту та визнання його недійсним, ЦК встановлює випадки та правові наслідки дострокового припинення та відновлення чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, а також визнання прав інтелектуальної власності недійсними. Оскільки майнові права випливають з патенту, то ці норми підлягають спільному застосуванню.

Відповідно до ст. 466 ЦК чинність майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок може бути **припинено достроково** за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору, а також у інших випадках, передбачених законом.

Підстави припинення дії патенту передбачені ст. 32 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 24 Закону «Про охорону прав на промислові зразки».

По-перше, власник патенту в будь-який час може **відмовитися** від нього повністю або частково на підставі заяви, поданої до Установи. Зазначена відмова набирає чинності від дати публікації відомостей про це у офіційному бюлетені Установи. Однак не допускається повна або часткова відмова від патенту на винахід без попередження особи, якій надано право на використання винаходу за ліцензійним договором, зареєстрованим в Установі, а також у разі накладення арешту на майно, описане за борги, якщо до його складу входять права, що засвідчуються патентом.

По-друге, дія патенту припиняється у разі **несплати** у встановлений строк річного збору за підтримання його чинності, який сплачується за кожний рік його дії, починаючи від дати подання заявки. Документ про першу сплату зазначеного збору має надійти до Установи щодо винаходів і корисних моделей - не пізніше чотирьох місяців від дати публікації відомостей про видачу патенту, а стосовно промислових зразків - одночасно з документом про сплату збору за видачу патенту. Документ про сплату збору за кожний наступний рік має надійти або бути відправленим до Установи до кінця поточного року дії патенту за умови сплати збору щодо винаходів і корисних моделей протягом його останніх чотирьох місяців, а стосовно промислових зразків - двох місяців.

Дія патенту припиняється з першого дня року, за який збір не сплачено. Річний збір за підтримання чинності патенту може бути сплачений щодо винаходів і корисних моделей протягом дванадцяти місяців, а стосовно промислових зразків - шести місяців після закінчення встановленого строку. У цьому випадку розмір річного збору збільшується на 50 відсотків. При сплаті збору дія патенту відновлюється. Якщо збір не сплачено протягом дванадцяти місяців, Установа публікує у своєму офіційному бюлетені «Промислова власність» інформацію про припинення дії патенту.

У разі припинення чинності виключних майнових прав ці об'єкти можуть вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом. Якщо у зв'язку з достроковим припиненням чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок завдано збитків особі, якій було надано дозвіл на використання цих об'єктів, такі збитки відшкодовуються особою, яка надала зазначений дозвіл, якщо інше не встановлено договором чи законом (ст. 467 ЦК).

Чинність достроково припинених виключних майнових прав може бути **відновлено** у порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення (ст. 468 ЦК).

Підстави визнання патенту повністю чи частково недійсним передбачені ст. 33 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 25 Закону «Про охорону прав на промислові зразки».

Патент може бути визнано у судовому порядку недійсним повністю або частково у разі: а) невідповідності запатентованого винаходу, корисної моделі чи промислового зразка умовам патентоздатності; б) наявності у формулі винаходу (корисної моделі) чи у сукупності суттєвих ознак промислового зразка ознак, яких не було у поданій заявці; в) порушення порядку патентування винаходу чи корисної моделі в іноземних державах; г) видачі патенту внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб.

З метою визнання **патенту на корисну модель** недійсним будь-яка особа за умови сплати збору може подати до Установи клопотання про проведення експертизи запатентованої корисної моделі на відповідність умовам патентоздатності. Патент або його частина, визнані недійсними, вважаються такими, що не набрали чинності, від дати публікації відомостей про видачу патенту, про що Установа повідомляє у своєму офіційному бюлетені «Промислова власність».

ВИСНОВКИ З П'ЯТОГО ПИТАННЯ

Визначено, що діючим законодавством передбачені випадки щодо дострокового припинення дії патенту, наприклад, у разі відмови патентовласника від своїх прав, невиплати відповідного збору за підтримання дії патенту, тощо. Таким чином законодавець регулює відносини, що виникають у сфері використання і застосування патенту, створюючи необхідний баланс між правами і інтересами суспільства і держави.

VI. ПАТЕНТУВАННЯ ВИНАХОДУ, КОРИСНОЇ МОДЕЛІ ТА ПРОМИСЛОВОГО ЗРАЗКА В ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

Оскільки права на винаходи, корисні моделі та промислові зразки поширюються на територію країни, яка визнала їх такими, то з метою правової охорони у інших країнах необхідно одержувати охоронний документ, який би надавав права саме на цій території.

Специфіка об'єктів патентного права обумовлює різний підхід законодавця до вирішення цього питання. Так, для патентування промислового зразка у інших державах не існує ніяких обмежень. Що ж стосується винаходів та корисних моделей, то відповідно до ст. 37 Закону потрібне додержання певної процедури, оскільки, виходячи із суті об'єктів, можливі перешкоди для оформлення відповідних прав у іноземних державах.

Насамперед заінтересована особа повинна спочатку подати заявку на винахід чи корисну модель до Держдепартаменту, до відома якого і віднесене вирішення цього питання. Якщо протягом трьох місяців від дати подання заявки до заявника не надійде повідомлення про віднесення заявленого винаходу чи корисної моделі до державної таємниці, з цього моменту він може патентувати об'єкт у інших державах. За клопотанням заявника йому надсилається повідомлення щодо можливості іноземного патентування раніше зазначеного строку» Якщо патентування винаходу (корисної моделі) провадиться за процедурою Договору про патентну кооперацію¹, міжнародна заявка подається до Держдепартаменту. Порушення цього порядку є підставою для визнання патенту України на зазначений об'єкт недійсним. Однак якщо заявник не має наміру отримувати правову охорону на території України, а бажає обмежитися лише зарубіжним патентуванням, ніякі негативні наслідки для нього не настають.

Необхідність подачі заяви спочатку до компетентного органу України і повідомлення про намір здійснення патентування за кордоном пояснюється тим, що державі потрібен час для визначення доцільності залишення такого об'єкта у режимі таємності. Така дозвільна система іноземного патентування є досить поширеною у світі і її порушення тягне за собою застосування санкцій. Зокрема, у США у цьому випадку сплачується штраф у розмірі 10 тисяч доларів.

ВИСНОВКИ З ШОСТОГО ПИТАННЯ

Визначено, що правовий режим об'єктів права промислової власності щодо патентування за кордоном є неоднорідним. Так, для патентування промислового зразка у інших державах не існує ніяких обмежень. Для патентування за кордоном винаходів та корисних моделей потрібне додержання певної процедури, що пов'язано, перш за все, з визначенням режиму таємності об'єктів і відповідних прав, що витікають з них.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Отже, сьогодні було розглянуто тему права промислової власності, одного із головних інститутів інтелектуальної власності. Протягом лекції були висвітлені поняття прав і обов'язків, які витікають з відповідного охоронного документу-патенту, визначені дефініції та особливості, джерела патентного права, розкриті поняття суб'єктів і об'єктів патентного права.

Ця лекція має пізнавальний, характер, спрямована на детальне розуміння категоріального апарату і визначення основних понять.

Сподіваюсь, що ця тема буде опанована добре, оскільки вона є головною підставою наступного засвоєння матеріалу.

Дякую за увагу.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Студент, який приступає до вивчення курсу: «Інтелектуальна власність», повинен знати завдання, які поставлені перед ним.

Курс з права інтелектуальної власності розрахований на розв'язання наступних завдань. Суть пізнавального завдання зводиться до засвоєння змісту основних понять інтелектуальної власності, інститутів права інтелектуальної власності, слідкувати за закономірностями їх змін та розвитку. Оскільки право інтелектуальної власності як дисципліни містить численні дефініції, які, на перший погляд є складними у розумінні, такі як, наприклад, нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, множинний пріоритет, тощо, студенту варто звернутися до відповідної літератури, в якій ці поняття розкриваються, зокрема до підручників, навчальних посібників, тощо. Оскільки в юридичній літературі не завжди спостерігається одностайність думок, поглядів на сутність деяких термінів, наприклад, поняття «добросовісного заохочення», «визнання наукового відкриття», а також щодо розв'язання інших теоретичних питань інтелектуальної власності.

При вивченні студентом спірних питань необхідно враховувати наступне. Перш за все, треба познайомитися з аргументами на користь тих чи інших позицій. Виробити власне ставлення до них і вже потім визначатися у відповідному спірному питанні. Тут можливі такі ситуації: приєднання до однієї із точки зору з додатковими аргументами чи без них або обґрунтування власної точки зору щодо дискусійного питання.

Знання законодавства, доктрини та вміння користуватися судовою практикою з питань, що вивчаються в межах відповідного курсу з права інтелектуальної власності, є запорукою опанування і належного засвоєння всіх питань, передбачених предметом.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «винахід»
2. Що є об'єктом корисної моделі?
3. Розкрийте умови патентноздатності винаходу, корисної моделі і промислового зразка.

4. Які права і обов'язки виникають у правовласника у зв'язку з отриманням патента?
5. Що розуміють під «секретним» винаходом («секретною» корисною моделлю)?

**ТЕМА № 4 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ
ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ
ПЛАН ЛЕКЦІЇ**

- I. Правова охорона комерційного (фірмового) найменування.
- II. Правова охорона торговельної марки.
- III. Правова охорона прав інтелектуальної власності на географічне зазначення

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

12. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- № 30.- ст. 141.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№ 40-44. - ст.356.
14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. - № 18, № 19-20, № 21-22.- ст.144.
15. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV, в редакції Закону України від 16.05.2008 р. з подальшими змінами і доповненнями.
16. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг Закон України від 15.12.1999 Зр. № 3689-XII, в редакції Закону України від 16.05.2008 р. з подальшими змінами і доповненнями.
17. Про внесення змін до Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 16.06.1999 р. № 751-XIV.
18. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р. / Дата набрання чинності Україною-25.12.1991 р.

Наукові та навчально-методичні джерела:

15. Цивільне право України: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – К.: Юрінком Інтер.- 2010. – 567 с.
16. Цивільне право України: Навчальний посібник / За заг. ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: Істина. - 2007. – 224 с.
17. Товарні знаки: Практика правової охорони // Реферативний огляд чинного законодавства України та практики його застосування / Н. М. Мироненко, О. Д. Карпенко.-К., 1996 р.
18. Право на средство индивидуализации : Учебно-практическое издание / О. А. Городов.-М.: Волтерс Клувер, 2006 р.
19. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького.- 2-ге вид., переробл., та допов.-К.: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2002.-672 с.
20. Цивільне право України. Підручник: У 2 т./ За заг. редакцією В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К: Юрінком Інтер,2004. – Т.1.- 480 с.
21. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред.. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. – Ч. 1. – 692 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Поміж інших об'єктів права промислової власності, таких як винаходи, корисні моделі, промислові зразки існують також об'єкти інтелектуальної власності, які отримали назву правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. До них відносяться комерційні найменування, торговельні марки, та географічні зазначення. Призначенням цих об'єктів є, перш за все, індивідуалізація, відокремлення учасників цивільного обороту, товарів і послуг серед інших відповідних об'єктів інтелектуальної власності.

Базою навчання виступає цивільне законодавство, в галузі інтелектуальної власності, загальна теорія права, філософія, історія та інші науки. Це пояснюється насамперед тим, що навчальна дисципліна має за мету не тільки навчати цивільному праву, а й вчити оволодівати понятійним апаратом науки цивільного права і, зокрема, інтелектуальної власності, основним її здобуткам, ознайомлення з її проблемами.

Тож, розглянувши питання доцільності, актуальності та мету вивчення права інтелектуальної власності слід перейти саме до поняття права інтелектуальної власності на правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

ВСТУП

Реалії повсякденного життя на сучасному етапі свідчать про те, що практично будь-яка особа, яка має відношення до підприємницької діяльності, володіє правовим засобом індивідуалізації товарів і послуг. Практично кожний суб'єкт підприємницької діяльності сьогодні володіє торговельною маркою, юридичні або фізичні особи мають відповідне комерційне найменування; за допомогою розрізняльних засобів відбувається взаємозв'язок між виробником і споживачем. Такі засоби виступають невід'ємними елементами ринкових відносин і добросовісної конкуренції.

Отже першим питанням нашої лекції виступає «Поняття та ознаки комерційного найменування».

I. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КОМЕРЦІЙНОГО (ФІРМОВОГО) НАЙМЕНУВАННЯ

В умовах ринкової економіки, зростання конкуренції важливого значення набуває ідентифікація суб'єктів господарювання. Одним із засобів ідентифікації є комерційне (фірмове) найменування.

Відповідно до ст. 90 ЦК України юридична особа, яка є суб'єктом підприємництва, може мати комерційне (фірмове) найменування. У ст. 489 ЦК України зазначається, що правова охорона надається комерційному (фірмовому) найменуванню (далі — комерційне найменування), якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

Думка фахівців єдина в тому, що під комерційним (фірмовим) найменуванням слід розуміти найменування, під яким особа діє у цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу серед інших його учасників.

Істинність комерційного найменування. Комерційне найменування має правдиво відображати правове становище суб'єкта підприємницької діяльності. Це означає, що воно має містити справжнє зазначення організаційно-правової форми юридичної особи (товариство з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство тощо), її типу (державна, приватна тощо), виду діяльності (виробнича, наукова, комерційна), особи власника.

Виключність комерційного найменування. Комерційне найменування може мати особливі ознаки, які не допускали б змішування одного комерційного найменування з іншим. Воно має бути новим і відмінним від уже існуючих комерційних найменувань. Закон не допускає використання тотожних комерційних найменувань різними суб'єктами підприємницької діяльності. Однак, якщо юридичні особи мають різну організаційно-правову форму, відображену в комерційному найменуванні, та діють у зовсім різних сферах, вони можуть виступати в цивільному обороті під аналогічним комерційним найменуванням. Комерційне найменування юридичної особи не може збігатися також зі знаками для товарів і послуг та зазначеннями походження товарів, власниками прав на які є інші особи.

Постійність комерційного найменування. Комерційне найменування має залишатися незмінним, поки юридична особа зберігає свій організаційно-правовий статус. Його чинність припиняється у разі припинення юридичної особи. Будь-яка зміна організаційно-правової форми юридичної особи обов'язково має відобразитися у комерційному найменуванні.

Суб'єкти прав на комерційні найменування

Власниками прав на комерційні найменування можуть бути лише юридичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності. Це випливає зі ст. 90 ЦК України, де юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне найменування.

Не можуть виступати у цивільному обороті під своїм комерційним найменуванням об'єднання осіб, пов'язаних між собою лише договором про

спільну діяльність, представництва і філії юридичних осіб та інші їхні відособлені підрозділи (цехи, відділення, ділянки тощо). Усі вони мають виступати в цивільному обороті від імені юридичної особи, яка їх утворила, і відповідно користуватися її комерційним найменуванням.

Не можуть мати комерційних найменувань ті установи, які виконують функції некомерційного характеру, тобто не здійснюють підприємницьку діяльність, зокрема фонди, асоціації, громадські та релігійні організації, споживчі кооперативи, а також їх об'єднання.

Зміст права на комерційні найменування

Право на комерційне найменування гарантує можливість підприємницькому товариству виступати в цивільному обороті під власним найменуванням. Організація може бути власником прав лише на одне фірмове найменування. Юридична особа, яка є власником прав на комерційне найменування, має право використовувати його, а також перешкоджати, забороняти будь-яким іншим особам неправомірно використовувати своє комерційне найменування. Майнові права на комерційне найменування передаються іншій особі лише разом з цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною (ст. 490 ЦК України).

Юридична особа під своїм комерційним найменуванням укладає цивільно-правові угоди, реалізує особисті немайнові права, захищає свої порушені права або права, що оспоруються, здійснює інші юридичні дії. Використанням комерційного найменування також може бути його розміщення на вивісках, бланках, рахунках, преїскурантах, у публікаціях рекламного характеру, оголошеннях, анотаціях тощо.

Абсолютний характер права на комерційне найменування означає, що всі інші юридичні особи не мають права порушувати прав на дане найменування. Однак заборонити використання різними комерційними організаціями того самого чи схожого комерційного найменування дуже важко через обмеженість його спеціальних ознак. Щоб заборонити використання такого найменування іншими юридичними особами, власник має підтвердити пріоритет набуття прав на нього. Також необхідно обґрунтувати, чому використання того самого найменування іншою комерційною організацією порушує його законні інтереси.

Комерційне найменування тісно пов'язане з діловою репутацією організації. У цьому відношенні права на комерційне найменування пов'язані з правом на захист честі і гідності осіб, які є власниками комерційних організацій. Вони подібні до особистих немайнових прав. Поряд з цим права на комерційні найменування можуть мати вартісну оцінку, що зумовлює відшкодування заподіяних збитків у разі їх порушення.

Права на комерційні найменування охороняються на всій території України. Відповідно до положень Паризької конвенції з охорони промислової власності правова охорона надається їм у всіх країнах, які є її учасниками.

Момент набуття права на комерційні найменування у законодавстві не вирішено. Відповідно до ЦК України право на відповідне комерційне найменування є чинним з моменту першого його використання та охороняється без обов'язкового подання заявки чи його реєстрації і незалежно від того, є чи ні комерційне найменування частиною торговельної марки.

Захист прав на комерційне найменування

Захист прав на комерційні найменування у цивільно-правовому порядку полягає в реалізації передбачених законом заходів щодо відновлення своїх порушених прав, припиненні їх порушення та застосуванні до порушника відповідних санкцій (ст. 432 ЦК України). Захист прав на комерційні найменування може здійснюватися у судовому порядку.

До порушень прав на комерційне найменування належить неправомірне використання спеціальної частини комерційного найменування, призначеної для розрізнення комерційних організацій. При розгляді спору про порушення прав на комерційне найменування суд враховує наявність чи відсутність реальної небезпеки переплутування комерційних організацій з тотожними або схожими найменуваннями.

Права на комерційне найменування можуть бути порушені також через використання комерційного найменування в знаку для товарів і послуг, власником прав на який є інша комерційна організація. Згідно з п. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не допускається реєстрація знаків відомих на території України комерційних найменувань або їх частини, права на які належать іншим особам, що одержали права на ці найменування до дати подання заявки на знак щодо однорідних товарів і послуг.

Якщо вид діяльності власника прав на комерційне найменування і власника прав на знак для товарів та послуг не збігається і вони не перетинаються на ринку, то використання в знаку елементів чужого комерційного найменування порушенням прав не буде. Проте маркування знаком, близьким до комерційного найменування організації, що випускає аналогічну продукцію, може бути визнано актом недобросовісної конкуренції, забороненої законом.

Порушенням прав на комерційне найменування вважається також перекручування іншими особами справжнього комерційного найменування організації. Власник комерційного найменування, права якого порушені і йому заподіяна шкода, має право на її відшкодування у повному обсязі.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Розглянуті основні ознаки, яким мають відповідати комерційні найменування. Окреслено коло осіб, які можуть виступати суб'єктами права на комерційне найменування. Визначений момент набуття права на комерційні найменування. Оскільки це питання у законодавстві не вирішено, відповідно до ЦК України право на відповідне комерційне найменування є

чинним з моменту першого його використання та охороняється без обов'язкового подання заявки чи його реєстрації і незалежно від того, є чи ні комерційне найменування частиною торговельної марки.

II. ПРАВОВА ОХОРОНА ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ

Поняття та загальна характеристика торговельної марки. У ринкових умовах поряд з комерційними найменуваннями важливе значення мають знаки, слова і символи, що допомагають споживачам орієнтуватися в однорідних товарах і послугах різних фірм, одержувати найбільш якісні товари й уникати підробок. Таку функцію виконують знаки для товарів і послуг (за термінологією Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», далі -Закон1). У ЦК України для цих об'єктів права інтелектуальної власності застосовується інший термін — «торговельна марка».

Відповідно до ст. 492 ЦК України торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, придатних для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Умови і обсяг правової охорони

Умови визнання позначень торговельними марками і, відповідно, надання їм правової охорони визначаються Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Правова охорона надається лише тій марці, яка не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності та моралі. Необхідними умовами правової охорони марки також є: 1) здатність відрізнити дану марку від інших марок та загальноживаної чи національної символіки (принцип відносної новизни торговельної марки); 2) дотримання прав інших суб'єктів права інтелектуальної власності.

Згідно зі ст. 6 цього Закону не можуть одержати правову охорону позначення, які:

- 1) не мають розрізняльної здатності;
- 2) є загальноживаними як позначення товарів і послуг певного виду;
- 3) вказують на вид, якість, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, а також на місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг;
- 4) є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу;
- 5) є загальноживаними символами і термінами; зображують:
- 6) державні герби, прапори та емблеми;
- 7) офіційні назви держав;
- 8) емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій;
- 9) офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки;
- 10) нагороди та інші відзнаки.

Позначення, вказані в пунктах 1-3, 5, можуть бути внесені до знака як елементи, що не охороняються, якщо вони не займають домінуючого положення в зображенні знака. Позначення, вказані у пунктах 6—9, можуть бути включені до знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників.

Не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати з:

1) знаками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для однорідних товарів і послуг;

2) знаками інших осіб, якщо ці знаки охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна;

3) фірмовими найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання до Установи заявки щодо однорідних товарів і послуг;

4) кваліфікованими зазначеннями походження товарів, крім випадків, коли вони включені до знака як елементи, що не охороняються, і зареєстровані на ім'я осіб, які мають право користуватися такими зазначеннями;

5) сертифікаційними знаками, зареєстрованими у встановленому порядку.

Не реєструються як знаки позначення, що відтворюють:

1) промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам;

2) назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників;

3) прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

Отже, торговельна марка може мати елементи, що охороняються, та неохоронювані елементи. Об'єктами, що охороняються, можуть бути словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані у будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів. Набуття права інтелектуальної власності на марку засвідчується свідоцтвом. Обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів і послуг.

Водночас набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка має *міжнародну реєстрацію* або визнана в установленому законом порядку *добре відомою*, не вимагає засвідчення свідоцтвом.

Одержання свідоцтва можливе у разі подання відповідної заявки до Держдепартаменту з питань інтелектуальної власності. При цьому в разі претензій кількох заявників на тотожні позначення право на свідоцтво отримує той із них, чия заявка має більш ранню дату подання або більш ранню дату пріоритету (за умови, що вказана заявка не вважається відкликаною, не відкликана або не відхилена). Про право пріоритету слід заявляти окремо. Заявник, який бажає скористатися цим правом, подає до Установи заяву про пріоритет протягом трьох місяців після подання по-

передньої заявки щодо свідоцтва. Дата пріоритету може встановлюватися за датою подання попередньої заявки на реєстрацію такої самої марки для товарів і послуг до Установи або до відповідного органу держави — учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності (конвенційний пріоритет). Дата пріоритету заявки на торговельну марку, що використана в експонаті, показаному на офіційних міжнародних виставках, проведених на території однієї з країн-учасниць Паризької конвенції з охорони промислової власності (виставковий пріоритет), може бути встановлена за датою відкриття виставки, якщо заявка надійшла до Установи впродовж шести місяців від вказаної дати. Також дата пріоритету заявки на торговельну марку може встановлюватися за датою її міжнародної реєстрації відповідно до міжнародних договорів, учасницею яких є Україна.

Для одержання свідоцтва заявка має пройти процедуру експертизи, порядок якої встановлено законом. Експертиза має два етапи - формальний та кваліфікаційний. Якщо заявка пройде етап формальної експертизи, тобто відповідатиме всім встановленим вимогам Щодо її оформлення та оплати збору, тоді проводиться кваліфікаційна експертиза по суті заявки. Якщо за результатами кваліфікаційної експертизи заявки буде визначено, що позначення відповідає умовам надання правової охорони, заявнику надсилається рішення про реєстрацію знака. Відомості про реєстрацію та видачу свідоцтва мають бути опубліковані для широкого загалу. Законодавство нагадує про необхідність сплати зборів за дії, пов'язані з видачею свідоцтва, оскільки несплата тягне за собою відкликання заявки.

Зареєструвати торговельну марку можна також в іноземних країнах. Заявка на реєстрацію в іноземній державі подається відповідно до законодавства цієї країни, однак спочатку вона має надійти до Установи, а згодом пересилається до Міжнародного бюро інтелектуальної власності і розглядається відповідно до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р.

Суб'єкти та зміст прав на торговельні марки

ЦК України визначає, що майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку належать володільцю відповідного свідоцтва, володільцю міжнародної реєстрації, особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором.

Майновими правами є:

- 1) право на використання торговельної марки;
- 2) виключне право дозволяти використання торговельної марки;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Торговельна марка може бути зареєстрована на ім'я юридичної або фізичної особи, а також об'єднання осіб та їхніх правонаступників. Іноземні

юридичні та фізичні особи теж можуть бути суб'єктами прав на торговельну марку за тих самих умов і в тому самому порядку, що й українські особи.

Право на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам. Взаємовідносини між ними при користуванні знаком визначаються угодою. У разі відсутності такої угоди кожний власник свідоцтва може користуватися і розпоряджатися знаком на свій розсуд, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання знака та передавати право власності на знак іншій особі без згоди решти власників свідоцтва.

Використанням марки визнається застосування її на товарах і при наданні послуг, для яких її зареєстровано, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні, в проспектах, рахунках, на бланках та в іншій документації, пов'язаній із введенням зазначених товарів і послуг у господарський оборот.

Визнається її використання в Інтернеті, а також при відтворенні доменних імен, тотожних чи подібних до марки настільки, що їх можна сплутати.

Власник майнових прав на торговельну марку на підставі ліцензійної угоди може передати свої права правонаступнику або дати будь-якій особі дозвіл на їх використання.

Будь-яка особа, яка до дати подання заявки на торговельну марку або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала торговельну марку в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача). Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи лише разом із підприємством чи діловою практикою, в яких було використано дану марку.

Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на цю марку. Зазначений строк може бути продовжений щоразу на десять років у порядку, встановленому законом.

Однак у певних випадках можливе дострокове припинення чинності майнових прав на торговельну марку. Це випадки, коли: 1) марка перетворюється у загальноживане позначення певного виду товарів чи послуг; 2) особа, якій ці права належать, ініціює їх припинення (у цьому випадку вона має відшкодувати збитки ліцензіату).

За Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» передбачалося також припинення прав на знак (марку) у разі, якщо він не використовувався або недостатньо використовувався в Україні, можливо тому, що воно є спірним.

Достроково припинені виключні майнові права на торговельну марку можуть бути відновлені за заявою особи, якій вони належали. Крім того, ці

права можуть бути визнані недійсними з підстав та в порядку, встановленому законом. На даний час у зазначеному Законі визначено лише підстави визнання недійсним свідоцтва судом, а саме:

1) невідповідність зареєстрованого знака умовам надання правової охорони;

2) наявність у свідоцтві елементів зображення знака та переліку товарів і послуг, яких не було у поданій заявці;

3) реєстрація кваліфікованого зазначення походження товару, якщо раніше зареєстрований знак для товарів і послуг складається лише з цього зазначення походження товару або містить його як елемент, крім випадків, коли власник такого знака для товарів і послуг є особою, яка має право на використання цього кваліфікованого зазначення походження товару, та коли знак для товарів і послуг містить це кваліфіковане зазначення походження товару як елемент, що не охороняється.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Висвітлені основні питання, пов'язані з розкриттям об'єктів, суб'єктів права на торговельну марку, визначено коло позначень, які не можуть одержати правову охорону, розкриті основні етапи проведення експертизи щодо торговельної марки, з відповідною видачею свідоцтва зацікавленій особі.

III. ПОНЯТТЯ ГЕОГРАФІЧНОГО ЗАЗНАЧЕННЯ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Місце виготовлення товарів може вказувати на їх особливі унікальні якості, на особливу майстерність людей певної місцевості. У цілому все це впливає на позитивну репутацію товару на ринку, попит серед споживачів та ціну.

Право на географічне зазначення — це новий цивільно-правовий інститут для нашої країни, хоча як об'єкт прав інтелектуальної власності географічне зазначення розглядалося ще Паризькою конвенцією про охорону промислової власності 1883 р. В Україні правове регулювання відносин, пов'язаних з географічним зазначенням місця походження товарів, передбачено ЦК України (статті 501-504) та Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Коло питань щодо даної сфери відносин регулюється також законами України «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про захист прав споживачів», «Про рекламу» тощо.

Незважаючи на певні термінологічні розбіжності, у ЦК України використовується термін «географічне зазначення» (ст. 501), а в закон — «зазначення походження товару» (ст. 6). Під географічним зазначенням походження товару розуміють назву країни, населеного пункту, місцевості чи іншого географічного об'єкта, що використовується для позначення товару, особливі властивості якого винятково чи головним чином визначаються характерними для даного географічного об'єкта природними чи людськими чинниками або тими й іншими чинниками одночасно.

Термінологічні проблеми характерні також і для законодавства інших країн¹. Це зумовило введення Світовою організацією торгівлі (СОТ) терміна — зазначення географічного походження з метою використання його в документах організації.

Обсяг правової охорони географічного зазначення визначається характеристиками товару або послугами і межами географічного місця їх походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Неодмінними умовами правової охорони географічного зазначення є:

- 1) наявність у товарі особливих властивостей, цінних з погляду споживача, що підвищують конкурентоздатність товару на ринку однорідних товарів;
- 2) обумовленість цих властивостей виключно або головним чином властивими даному, а не іншому географічному об'єкту природним (кліматичними, водними, ґрунтовими і т. п.) факторами;
- 3) людськими (навичками майстрів, уміннями виготовлювачів) факторами чи тими й іншими факторами одночасно.

Закон визначає термін «зазначення походження товару» через просте зазначення походження товару і кваліфіковане зазначення походження товару. До першого належить будь-яке словесне чи зображувальне позначення, що прямо вказує на географічне місце походження товару.

Просте зазначення походження товару не підлягає реєстрації. Правова охорона простого зазначення походження товару полягає у недопущенні використання зазначень, що є неправдивими і вводять в оману споживачів щодо дійсного географічного місця походження товару. Кваліфіковане зазначення походження товару охоплює терміни «назва місця походження товару» та «географічне зазначення походження товару». Обидва ці терміни визначаються як назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить з цієї території та має певні якості, зумовлені природними умовами, людським фактором або їх поєднанням.

Суб'єкти та об'єкти права на географічне зазначення

Законом визначено, що суб'єктами права на географічне зазначення є виробники товарів, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем; асоціації споживачів; установи, що мають безпосереднє відношення до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць.

Правами інтелектуальної власності на географічне зазначення є:

- 1) право на визнання позначення товару (послуги) географічним зазначенням;
- 2) право на використання географічного зазначення;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється безстрокове за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням. Реєстрація найменування місця походження товару здійснюється за заявкою одного чи кількох юридичних або фізичних осіб до Установи. Якщо найменування вже зареєстроване, будь-яка особа, яка перебуває в тому самому географічному місці, що і перший заявник, і виробляє товар з тими самими властивостями, може подати до Установи заявку на надання йому права користування зареєстрованим найменуванням. Реєстрація в установленому порядку є підставою для видачі відповідного свідоцтва.

Правова охорона надається географічному зазначенню походження товару, щодо якого виконуються такі умови:

- 1) воно є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;
- 2) воно вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;
- 3) у вказаному цією назвою географічному місці наявні характерні умови та/або людський фактор, що надають товару певних якостей чи інших характеристик;
- 4) позначуваний цією назвою товар має певні якості, репутацію чи інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами та/або людським фактором;

5) хоча б основна складова позначуваного цією назвою товару вироблялася та/або перероблялася в межах зазначеного географічного місця.

Правова охорона може бути надана однаковим зазначенням походження товару, що використовуються для позначення різних за властивостями однорідних товарів, за умови забезпечення при використанні цих зазначень відмінностей, достатніх для запобігання введенню в оману споживачів щодо дійсної ідентифікації товарів.

Правова охорона надається також омонімічним зазначенням походження товару за умови забезпечення запобігання введенню в оману споживачів щодо дійсної ідентифікації товару, географічного місця походження товару або його меж.

Правова охорона не надається кваліфікованому зазначенню походження товару, що:

- 1) не відповідає вищезазначеним умовам;
- 2) суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності та моралі;
- 3) є видовою назвою товару;
- 4) правильно вказує на географічне місце виготовлення товару, але створює у споживачів помилкове уявлення про те, що товар виготовлено в іншому географічному місці;
- 5) є назвою сорту рослини чи породи тварини і тому здатне ввести в оману споживачів щодо дійсного походження товару.

Крім того, національне законодавство не надає правової охорони кваліфікованому зазначенню походження товару, пов'язаному з географічним місцем в іноземній державі, якщо:

- 1) Україна не має відповідної угоди з іноземною державою про взаємну охорону цього виду зазначень походження товару;
- 2) це зазначення не охороняється у відповідній іноземній державі.

Українське географічне зазначення походження товару може бути також зареєстроване в інших країнах, законодавство яких передбачає таку реєстрацію. Однак обов'язковою умовою іноземної реєстрації є попередня реєстрація і одержання права користування зазначенням місця походження товару в Україні.

Користуючись своїм правом, власник свідоцтва може розміщувати географічне зазначення на товарі, упаковці, рекламі, проспектах, рахунках, бланках та іншій документації, пов'язаній із введенням товару в господарський обіг. Власник свідоцтва має право також проставляти поруч з охоронюваним найменуванням попереджувальне маркування, що свідчить про наявність його державної реєстрації. Однак право на використання зазначення походження товару не передається за ліцензійним договором. Усі бажаючі скористатися зареєстрованим найменуванням місця походження товару зобов'язані звернутися безпосередньо до Установи, підтвердити особливі властивості їхніх товарів та одержати на своє ім'я свідоцтво на право користування цим найменуванням.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Визначено коло суб'єктів і об'єктів права на географічне зазначення, розкритий обсяг правової охорони географічного зазначення, який визначається характеристиками товару або послугами і межами географічного місця їх походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення., визначені майнові права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Отже, сьогодні була розглянута тема правового регулювання засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг. Протягом лекції висвітлені основні поняття та особливості таких об'єктів інтелектуальної власності, як торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення. Ця лекція, на мою думку, є ключовою у сенсі правильного визначення цих об'єктів, оскільки саме вони дають можливість індивідуалізувати, відокремити учасників цивільного обороту, їх товари і послуги серед інших.

Сподіваюсь, що цю тему ви засвоїли добре, оскільки вона є головною підставою вашого наступного засвоєння відповідного матеріалу.

Дякую за увагу.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Студент, який приступає до вивчення курсу: «Інтелектуальна власність», повинен знати завдання, які поставлені перед ним.

Курс з права інтелектуальної власності розрахований на розв'язання наступних завдань. Суть пізнавального завдання зводиться до засвоєння змісту основних понять інтелектуальної власності, інститутів права інтелектуальної власності, слідкувати за закономірностями їх змін та розвитку. Оскільки право інтелектуальної власності як дисципліни містить численні дефініції, які, на перший погляд є складними у розумінні, такі як, наприклад, нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, множинний пріоритет, тощо, студенту варто звернутися до відповідної літератури, в який ці поняття розкриваються, зокрема до підручників, навчальних посібників, тощо. Оскільки в юридичній літературі не завжди спостерігається однастайність думок, поглядів на сутність деяких термінів, наприклад, поняття «добросовісного заохочення», «визнання наукового відкриття», а також щодо розв'язання інших теоретичних питань інтелектуальної власності.

При вивченні студентом спірних питань необхідно враховувати наступне. Перш за все, треба познайомитися з аргументами на користь тих чи інших позицій. Виробити власне ставлення до них і вже потім визначатися у відповідному спірному питанні. Тут можливі такі ситуації: приєднання до однієї із точки зору з додатковими аргументами чи без них або обґрунтування власної точки зору щодо дискусійного питання.

Знання законодавства, доктрини та вміння користуватися судовою практикою з питань, що вивчаються в межах відповідного курсу з права інтелектуальної власності, є запорукою опанування і належного засвоєння всіх питань, передбачених предметом.

Питання до самоконтролю:

1. Дайте визначення комерційного найменування?
2. З якого моменту виникають права? на комерційне найменування
3. Хто може бути суб'єктом права на комерційне найменування?

4. Які позначення не можуть отримати правову охорону як торговельні марки?
5. Вчинення яких дій вважається використанням торговельної марки?
6. Розкрийте поняття та види географічних зазначень
7. Розкрийте сутність майнових прав інтелектуальної власності на географічне зазначення.

**ТЕМА № 5 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ
ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
ПЛАН ЛЕКЦІЇ**

- I. Правова охорона наукового відкриття.
- II. Правова охорона компонування інтегральної мікросхеми.
- III. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій.
- IV. Правова охорона селекційних досягнень.
- V. Правова охорона комерційної таємниці

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- N 30.- ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- NN 40-44. - ст.356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. - N 18, N 19-20, N 21-22.- ст.144.
4. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року: набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.
5. Про заходи щодо реалізації Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»: постанова КМУ від 19.08. 2002 р. № 1183.
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII; в редакції Закону України від 09.05.2011 р. № [2938-17](#) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.
7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. в редакції закону України від 18.12.2008 р. № 689-VI з подальшими змінами та доповненнями.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.
8. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V в редакції Закону України від [01.01.2011](#) р. № 3609-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III в редакції Закону України від 27.07.2011 р. № 3567-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.
10. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :<http://zakon.rada.gov.ua> – Название с титул. Экрана
11. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III, в редакції Закону України від 12.05.2011 р. № 3325-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.
12. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII, в редакції Закону України від 07.10.2010 р. № 2592-VI з подальшими змінами і доповненнями.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.
13. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15.12.1993 р. № 3691-XII, в редакції Закону України від 19.10.2010 р. № 2608-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.
14. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97, в редакції Закону України від

22.05.2003 р. № 850-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main. – Заглавие с титул. екрана.

15. Положение об открытиях, изобретениях и рационализаторских предложениях : утв. Постановлением Совета Министров СССР от 21 авг. 1973 г., № 584 // Бюлетень поточного законодавства. – К., 1973. – С. 15–18.

Наукові та навчально-методичні джерела:

1. Цивільне право України: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер.- 2010. – 567 с.

2. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / За ред. Ю. М. Капиці: кол. авторів: Ю. М. Капица, С. К. Ступак, В. П. Воробьов та ін.-К.: Видавничий Дім «Слово», 2006.- 1104 с.

3. Капица Ю. Проблемы правовой охраны конфиденциальной информации в Украине / Ю. Капица // Интеллектуальна власність.-2004.-№ 2.-С. 19-29.

4. Дробязко В. С. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. [В. С. Дробязко, Р. В. Дроб'язко]. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.

5. Цивільне право України. Підручник: У 2 т./ За заг. редакцією В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К: Юрінком Інтер,2004. – Т.1.- 480 с.

6. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред.. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. – Ч. 1. – 692 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

До права інтелектуальної власності входить також інститут інших об'єктів права інтелектуальної власності, який у юридичній літературі має назву «нетрадиційного». Крім таких об'єктів, які охороняються авторським і патентним правом, а також інститутом засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг, українське законодавство з інтелектуальної власності виділяє такі об'єкти інтелектуальної власності, як наукові відкриття, топографії інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин і породи тварин, а також комерційну таємницю. Ці об'єкти входять в інститут охорони так званих «нетрадиційних» об'єктів інтелектуальної власності.

Базою навчання виступає цивільне законодавство у сфері інтелектуальної власності, загальна теорія права, філософія, історія та інші науки. Це пояснюється насамперед тим, що навчальна дисципліна має за мету не тільки навчити основам інтелектуальної власності, а й оволодівати її понятійним, категоріальним апаратом, основними її здобутками, ознайомлення з її проблемами.

Тож, розглянувши питання необхідності, актуальності та мету вивчення права інтелектуальної власності слід перейти саме до поняття правової охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

ВСТУП

Правової основи для віднесення вищезазначених об'єктів до «нетрадиційних» немає. Введення цього терміна носить умовний характер і відображає певну недостатність правового матеріалу, необхідного для визнання цих об'єктів у якості самостійних і традиційних об'єктів інтелектуальної власності. Їх правовий режим відрізняється від режиму традиційних об'єктів, що охороняються авторським і патентним правом. Особливі права творців таких результатів часто зводяться до визнання їх особистих немайнових прав на створені об'єкти, а також до матеріального стимулювання їхньої діяльності, оскільки нерідко вони не набувають виключного права на їх використання. Проте, віднесення їх прав до інтелектуальної власності має під собою достатні підстави. Ті права, що визнаються чинним законодавством за творцями наукових відкриттів, раціоналізаторських пропозицій, а також інших об'єктів, мають абсолютний і винятковий характер, тобто характер, властивий інтелектуальній власності. Отже першим питанням нашої лекції виступає «Поняття та ознаки наукового відкриття».

I. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ НАУКОВОГО ВІДКРИТТЯ

Такі результати інтелектуальної діяльності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, можуть покращити умови життя людини, засоби виробництва тощо. У порівнянні з ними наукові відкриття здійснюють певні зрушення науково-технічного прогресу, розвитку людства в цілому.

Питання щодо відповідного правового регулювання наукового відкриття є складним. Наукове відкриття не може мати конкретного правоволодільця. З моменту обнародування воно стає надбанням людства і може бути вільно використано будь-ким як при проведенні подальших наукових досліджень, так і при розробці на його основі конкретних технічних рішень. Але враховуючи те, що зроблене відкриття є результатом творчої інтелектуальної праці, таланту, знань, досвіду конкретної людини або групи людей, так чи інакше виникає необхідність правового регулювання відносин, що складаються навколо кожного конкретного наукового відкриття. Зокрема, йдеться про державне визнання заслуг авторів, забезпечення інтересів тих наукових установ, де працюють автори. Автору абсолютно справедливо належать відповідні особисті немайнові і деякі майнові права. Отже, цим правам авторів наукового відкриття має бути надана і забезпечена належна правова охорона.

Перший крок до реалізації зазначеного вище зроблено у ЦК України, де дано визначення наукового відкриття і визнано його об'єктом права інтелектуальної власності. У ст. 457 ЦК України зазначено, що **наукове відкриття** — це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, що вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Суб'єкти наукового відкриття. Автором наукового відкриття є та фізична особа, незалежно від віку та дієздатності, інтелектуальною творчою працею якої це відкриття було зроблено. У сучасних умовах більшість наукових відкриттів є наслідком колективної роботи вчених, які можуть бути визнані співавторами відкриття у разі, якщо у відкритті є їхній творчий внесок.

Права авторів відкриття. У ст. 458 ЦК України зазначено, що автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву.

Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом. На даний час в Україні такого закону ще не прийнято.

Захист прав авторів наукових відкриттів здійснюється за допомогою тих самих способів і в тому самому порядку, що і захист прав авторів винаходів, промислових зразків та інших об'єктів права інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Наукове відкриття вважається надбанням всього людства і через це виключного права на нього не виникає. Йдеться тільки про моральне заохочення авторів відкриттів у вигляді диплому, в якому засвідчено авторство і пріоритет створеного відкриття. А також передбачена разова матеріальна винагорода за його створення.

II. ПРАВОВА ОХОРОНА КОМПОНУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ МІКРОСХЕМИ

Відносини щодо правової охорони компонування інтегральної мікросхеми в Україні регулюються ЦК України (статті 471-488) та Законом України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». Хоча між цими законодавчими актами є різниця в термінології, проте очевидно, що терміни «топографія» та «компонування» мають однаковий зміст.

Поняття та характерні ознаки компонування інтегральної мікросхеми. У Законі визначено, що компонування інтегральної мікросхеми (далі — ІМС) — це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

Відповідно до ст. 471 ЦК України компонування інтегральної мікросхеми вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо воно є **оригінальним**. Також, відповідно до ст. 5 цього Закону, охорона прав поширюється лише на оригінальну топографію ІМС. Це правило діє і в інших країнах, де вже давно прийняті аналогічні закони.

Компонування ІМС визнається **оригінальним**, якщо воно не створене прямим відтворенням (копіюванням) іншого компонування ІМС, має відмінності, що надають йому нові властивості, і не було відоме у галузі мікроелектроніки до дати подання заявки до Установи або до дати її першого використання.

Держава здійснює правову охорону компонування ІМС через його реєстрацію в Установі з видачею відповідного свідоцтва про набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми.

Обсяг правової охорони компонування ІМС визначається зображенням цього компонування на матеріальному носії. Способи, що стосуються технологічного процесу виготовлення інтегральної мікросхеми, конструкцій кристалів ІМС та інших технічних рішень, за наявності необхідних законодавством критеріїв можуть стати об'єктами патентних прав.

Суб'єкти компонування ІМС та їх права. Відповідно до ст. 473 ЦК суб'єктами права інтелектуальної власності на компонування ІМС визнаються: 1) автор компонування інтегральної мікросхеми; 2) інші особи, які набули прав на компонування інтегральної мікросхеми за договором чи законом.

Автором компонування ІМС може бути лише фізична особа, інтелектуальною творчою працею якої створене компонування. Юридична особа може виступати лише власником майнових прав на компонування ІМС. Якщо компонування ІМС створено спільно кількома фізичними особами, кожна з них визнається автором такого компонування.

При створенні компонування ІМС у порядку виконання службових обов'язків чи за спеціальним дорученням роботодавця право на реєстрацію топографії ІМС і всі права, що випливають з цієї реєстрації, має

роботодавець автора топографії ІМС, якщо трудовим договором (контрактом) не передбачено інше. При цьому автор має право на одержання винагороди, розмір якої визначається у договорі між автором і роботодавцем.

Автору компонування ІМС належать особисті немайнові та виключні майнові права. До особистих немайнових прав, що не відчужуються і є безстроковими, законом віднесено право авторства і право подання заявки та свідоцтво на компонування ІМС.

Майновими правами інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми відповідно до ст. 474 ЦК України є:

- 1) право на використання компонування інтегральної мікросхеми;
- 2) виключне право дозволяти використання компонування інтегральної мікросхеми;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню компонування інтегральної мікросхеми, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Використанням компонування ІМС слід розуміти:

- 1) копіювання компонування ІМС;
- 2) виготовлення ІМС із застосуванням даного компонування;
- 3) виготовлення будь-яких виробів, що містять такі ІМС;
- 4) ввезення ІМС та виробів, що їх містять, на митну територію України;
- 5) пропонування для продажу, продаж, зберігання у зазначених цілях та інше введення в цивільний оборот ІМС, виготовлених і застосуванням даного компонування, та будь-яких виробів, що містять такі ІМС.

Майнові права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми належать володільцю відповідного свідоцтва, якщо інше не встановлено законом чи договором. Дані права є чинними з моменту їх державної реєстрації. Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми спливає через **десять років**, що відліковуються від дати подання заявки на компонування інтегральної мікросхеми в установленому законом порядку.

Чинність майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми може бути припинено достроково за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору, а також в інших випадках, передбачених законом.

У разі припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми воно може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Якщо у зв'язку з достроковим припиненням чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми завдано збитків особі, якій було надано дозвіл на його використання, такі збитки відшкодовуються особою, яка надала зазначений дозвіл, якщо інше не встановлено договором чи законом. Чинність достроково припинених виключних майнових прав інтелектуальної власності

на компонування інтегральної мікросхеми може бути відновлено у порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення.

ЦК України та законом визначено перелік випадків, коли використання придбаних законним шляхом ІМС не визнається порушенням. Зокрема, право на використання компонування ІМС має попередній користувач (аналогічно до права попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок), особи, які використовують ІМС без комерційної мети, для наукових досліджень, за надзвичайних обставин тощо.

Автор або правовласник, права якого щодо компонування ІМС порушені, має право вимагати як визнання порушених прав, так і відновлення становища, яке існувало до порушення, припинення дій, що порушують його права чи створюють загрозу їх порушення. Також зазначені особи можуть вимагати матеріального відшкодування заподіяної моральної шкоди. Ці вимоги заявляються до суду і розглядаються в порядку цивільного судочинства.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Розглянуті основні поняття та характерні ознаки компонування інтегральної мікросхеми, визначено, що обсяг правової охорони компонування інтегральної мікросхеми визначається зображенням цього компонування на матеріальному носії. Визначені суб'єкти права на компонування інтегральної мікросхеми. Висвітлені майнові і немайнові права автора компонування інтегральної мікросхеми.

III. ПРАВОВА ОХОРОНА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКИХ ПРОПОЗИЦІЙ

Поняття та загальна характеристика раціоналізаторської пропозиції. Правова охорона раціоналізаторської діяльності в Україні на законодавчому рівні забезпечується ЦК України. Відповідно до ст. 481 цього Кодексу **раціоналізаторська пропозиція** — це визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути об'єкт або процес.

Раціоналізаторська пропозиція має бути *визнана юридичною особою, до якої вона подана*. До раціоналізаторської пропозиції встановлюються певні умови її охороноздатності. Щоб отримати правову охорону, раціоналізаторська пропозиція, зокрема, має:

- 1) стосуватися профілю підприємства;
- 2) бути новою;
- 3) бути корисною для підприємства, на якому вона подана. Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Суб'єкти права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію та їх права. Суб'єктом права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана (ст. 483 ЦК України). Безперечно, юридична особа стає суб'єктом права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію лише у разі визнання пропозиції раціоналізаторською. Заявником раціоналізаторської пропозиції може бути будь-яка фізична особа незалежно від віку та дієздатності.

Стаття 484 ЦК України визначає права суб'єктів права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію. Автор раціоналізаторської пропозиції має право на *добросовісне заохочення* від юридичної особи, якій ця пропозиція подана.

Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання її в будь-якому обсязі.

Слід зазначити, що поняття «добросовісне заохочення» є не досить чітким. Тому було б доцільним законодавче визначити, що автор раціоналізаторської пропозиції має право на винагороду залежно від її позитивного ефекту і значення.

Автор пропозиції не набуває права на добросовісне заохочення автоматично. Це право автора виникає у разі, якщо юридична особа, до якої подана заявка на раціоналізаторську пропозицію, визнає її як таку.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Визначено, що раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Але, враховуючи особливість цього об'єкта інтелектуальної власності, слід доопрацювати такі

питання, як, наприклад, «добросовісне заохочення», найбільш детально визначити і розкрити його зміст. Розкриті ознаки, яким має відповідати раціоналізаторська пропозиція, визначено що на неї видається свідоцтво, термін якого не обмежується.

IV. ПРАВОВА ОХОРОНА СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ

В Україні в останні роки удосконаленню правової охорони селекційних досягнень приділяється значна увага. Відносини у даній сфері регулюються ЦК України, законами України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. в ред. Закону від 17 січня 2002 р. та «Про племінне тваринництво» від 15 грудня 1993 р.. Відповідно до ст. 485 ЦК України до прав інтелектуальної власності на сорт рослин і породи тварин належать:

1) особисті немайнові права інтелектуальної власності (наприклад, авторство) на сорт рослин, породи тварин, засвідчені державною реєстрацією;

2) майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчені патентом;

3) майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин згідно зі ст. 486 цього Кодексу є:

1) автор сорту рослин, породи тварин;

2) інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин за договором чи законом.

Коло майнових прав суб'єктів інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчених патентом, становлять:

1) право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для поширення в Україні;

2) виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, у тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Виключні майнові права, засвідчені патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону. Ці права чинні: на сорт рослин та породи тварин — 30 років, окремо для дерев та винограду — 35 років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації прав. Ці права також можуть припинятися достроково та поновлюватися відповідно до закону. Особливим виключним правом щодо даних об'єктів інтелектуальної власності є право на поширення сорту рослин, породи тварин, що діє безстрокове за умов підтримання його чинності (ст. 488 ЦК України).

Правова охорона селекційних досягнень у рослинництві. Об'єктом селекційного досягнення в рослинництві є новий сорт рослин. **Сорт** — це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція), що, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови надання правової охорони:

1) може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів;

2) може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак;

3) може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Охороноздатність сорту полягає в тому, що за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, відмінним, однорідним та стабільним. Новизна сорту полягає в тому, що до дати, на яку заявка на видачу патенту України на сорт рослин до державної служби з охорони прав на сорти рослин, що утворена у складі Міністерства аграрної політики України, вважається поданою, заявник (селекціонер) не продавав або будь-яким іншим способом не передавав матеріал сорту для комерційного використання:

— на території України — за рік до цієї дати;

— на території іншої держави — щодо деревних та чагарникових культур і винограду за шість років і щодо рослин інших видів за чотири роки до цієї дати.

Відмінність сорту означає, що за проявом ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Відмінність сорту від загальновідомого означає, що сорт:

1) не поширений на певній території в будь-якій державі;

2) відомості про прояви його ознак не стали загальнодоступними у світі, зокрема шляхом їх опису в будь-якій оприлюдненій публікації;

3) його не представлено зразком у загальнодоступній колекції;

4) йому не надана правова охорона і він не внесений до офіційного реєстру сортів у будь-якій державі, при цьому він вважається загальновідомим від дати подання заявки на надання права чи внесення до реєстру.

Однорідність сорту — це властивості, що з урахуванням особливостей розмноження рослини цього сорту є достатньо схожими за своїми основними ознаками, відзначеними в описі сорту.

Стабільність сорту — це властивість, яка полягає в тому, що основні ознаки, зазначені в описі сорту, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу. Сорт рослин, не здатний зберігати свої основні ознаки при відтворенні, не охороняється.

Автор сорту рослин має особисті немайнові права:

1) перешкоджати іншим особам привласнювати та спотворювати його право авторства;

2) вимагати видачі свідоцтва про авторство на сорт рослин;

3) вимагати не розголошувати його ім'я як автора сорту рослин і не зазначати його у публікаціях;

4) вимагати зазначення свого імені під час використання сорту рослин, якщо це практично можливо.

До майнових прав власника патенту на сорт рослин належать право на використання сорту рослин і виключне право перешкоджати, забороняти чи дозволяти іншим особам використовувати цей сорт рослин.

Правова охорона селекційних досягнень у тваринництві. Селекційним досягненням у тваринництві вважається створена внаслідок цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин (порода, породний тип, лінія, сім'я тощо), яка має нові високі генетичні ознаки, що стійко передаються їх нащадкам.

В Україні державна реєстрація племінних тварин здійснюється за внесенням відповідних даних про них до Державної книги племінних тварин, а племінних стад — до Державного племінного реєстру. Єдиного державного реєстру селекційних досягнень у сфері племінного тваринництва немає. Відсутній також і охоронний документ на селекційне досягнення. Суб'єктам племінної справи видається лише племінне свідоцтво (сертифікат), а також надається можливість використовувати належні їм племінні (генетичні) ресурси на виконання загальнодержавних програм селекції. Відповідно до цього свідоцтва володільці племінних (генетичних) ресурсів зобов'язані мати племінні свідоцтва (сертифікати), що документально підтверджують якість належних їм племінних тваринних сперм, ембріонів, яйцеклітин. Племінне свідоцтво (сертифікат) є основою для визначення цінності племінних (генетичних) ресурсів і гарантує визначений рівень ефективності їх використання.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Висвітлені питання щодо визначення основних ознак, яким мають відповідати сорти рослин, породи тварин, щоб бути визнаними охороноздатними. Визначені особисті немайнові і майнові права суб'єктів права інтелектуальної власності, окреслені строки дії охоронних документів на зазначені об'єкти інтелектуальної власності.

V. ПРАВОВА ОХОРОНА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Поняття комерційної таємниці. Основи цивільно-правового регулювання комерційної таємниці закладені в ЦК України. Відповідно до ст. 505 цього Кодексу комерційна таємниця — це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

За Законом України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. конфіденційною є інформація, що перебуває у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюється за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Різновидом комерційної інформації є банківська таємниця відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, що відповідно до чинного законодавства не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Отже, *комерційна таємниця* — це певна сукупність відомостей, знань, тобто вид інформаційного ресурсу. Якщо інформація створена внаслідок певних інтелектуальних зусиль людини, вона може розглядатися як об'єкт прав інтелектуальної власності.

Законодавство визначає перелік тих видів інформації, що не можуть становити комерційну таємницю. До такої інформації, зокрема, належать:

- 1) установчі документи;
- 2) документи, що дають право здійснювати підприємницьку діяльність;
- 3) відомості за встановленими формами звітності про фінансово-господарську діяльність та інші відомості, необхідні для перевірки правильності обчислення, сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- 4) документи про платоспроможність;
- 5) відомості про чисельність, склад працівників, їхню заробітну плату та умови праці;
- 6) документи про сплату податків та інших обов'язкових платежів, а також відомості про забруднення навколишнього природного середовища, порушення антимонопольного законодавства, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що заподіює шкоду здоров'ю населення.

Термін дії охорони прав на комерційну таємницю за ЦК України обмежується лише строком існування сукупності ознак комерційної таємниці. Права на комерційну таємницю діють доти, поки зберігається фактична монополія особи на конфіденційну інформацію, що лежить в основі комерційної таємниці. Комерційна таємниця не потребує офіційного визнання її охороноспроможності, державної реєстрації та виконання інших

формальностей, а також сплати державних зборів чи мита. Водночас комерційна таємниця має відповідати таким вимогам:

- 1) інформація, що становить комерційну таємницю, не відома іншим особам;
- 2) відсутній вільний доступ до інформації на законній підставі;
- 3) вжито заходів для охорони конфіденційності інформації.

Суб'єкти прав на комерційну таємницю та їх права. Комерційною таємницею вважається лише та інформація, що стосується підприємницької діяльності. Тому суб'єкти підприємницької діяльності є суб'єктами прав на комерційну таємницю.

Відповідно до ст. 506 ЦК України суб'єктами прав на комерційну таємницю можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, які правомірно визначили інформацію комерційною таємницею.

Відповідно до п. 1 ст. 506 ЦК України майновими правами на комерційну таємницю є:

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Право на комерційну таємницю означає для власника такої інформації право її засекречування від широкої публіки та право вимагати від інших осіб утримання від використання незаконних методів для одержання інформації, що становить комерційну таємницю. Водночас, якщо інформація, що становить комерційну таємницю, отримана іншою особою на законних підставах, хоча б і без дозволу власника прав на неї, така особа не може вважатися порушником.

Відповідно до чинного законодавства право на комерційну таємницю у деяких випадках може бути обмеженим. Так, не можуть бути засекречені окремі види інформації, якщо вони визначені законодавством, якщо інформація може порушувати права та законні інтереси інших осіб або здатна заподіяти шкоду життю чи здоров'ю людей. Для охорони прав на комерційну таємницю власник прав може вживати будь-які способи захисту конфіденційності інформації. Зокрема, до трудових договорів і контрактів з працівниками може включатися окрема умова про зберігання конфіденційності певної інформації і відповідальність за її порушення. Можливе також оформлення спеціального зобов'язання щодо нерозголошення комерційної таємниці. Крім того, застосовуються різні технічні засоби охорони приміщень, захисту телефонних переговорів від прослуховування тощо, але в межах чинного законодавства. Охороною комерційної таємниці вважається також страхування ризику розкриття конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю.

За ЦК України комерційну таємницю мають охороняти також державні органи. Зокрема, за ст. 507 цього Кодексу органи державної влади зобов'язані

охороняти від недобросовісного комерційного використання, а також від розголошення інформацію, що є комерційною таємницею і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки.

ВИСНОВКИ З П'ЯТОГО ПИТАННЯ

Аналіз питання свідчить про те, що комерційна таємниця це такий мобільний об'єкт інтелектуальної власності, який існує доти, поки зберігається фактична зацікавленість особи на конфіденційну інформацію, що лежить в основі комерційної таємниці. Для існування комерційної таємниці не потрібно виконання будь-яких формальностей і представляє вона інтерес до того часу, поки відомості, які в ній містяться не втрачають власної цінності.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Отже, сьогодні ми розглянули одну із найбільш комплексних тем права інтелектуальної власності. Протягом лекції ми розглянули поняття та особливості нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності. Ця лекція, на мою думку, є найголовнішою, оскільки в ній закріплюються загальні засади функціонування права інтелектуальної власності як науки, як предмету, як системи та як навчальної дисципліни.

Сподіваюсь, що тема засвоєна у повному обсязі, оскільки вона є головною підставою вашого наступного засвоєння матеріалу.

Дякую за увагу.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Студент, який приступає до вивчення курсу: «Право інтелектуальної власності», повинен знати завдання, які поставлені перед ним.

Курс з права інтелектуальної власності розрахований на розв'язання наступних завдань.

Суть пізнавального завдання зводиться до засвоєння змісту основних понять інтелектуальної власності, інститутів права інтелектуальної власності, слідкувати за закономірностями їх змін та розвитку. Оскільки право інтелектуальної власності як дисципліни містить численні дефініції, які, на перший погляд є складними у розумінні, такі як, наприклад, нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, множинний пріоритет, тощо, студенту варто звернутися до відповідної літератури, в якій ці поняття розкриваються, зокрема до підручників, навчальних посібників, тощо. Оскільки в юридичній літературі не завжди спостерігається однастайність думок, поглядів на сутність деяких термінів, наприклад, поняття «добросовісного заохочення», «визнання наукового відкриття», а також щодо розв'язання інших теоретичних питань інтелектуальної власності.

При вивченні студентом спірних питань необхідно враховувати наступне. Перш за все, треба познайомитися з аргументами на користь тих чи інших позицій. Виробити власне ставлення до них і вже потім визначитися у відповідному спірному питанні. Тут можливі такі ситуації: приєднання до однієї із точки зору з додатковими аргументами чи без них або обґрунтування власної точки зору щодо дискусійного питання.

Знання законодавства, доктрини та вміння користуватися судовою практикою з питань, що вивчаються в межах відповідного курсу з права інтелектуальної власності, є запорукою опанування і належного засвоєння всіх питань, передбачених предметом.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття наукового відкриття і його ознак.
2. У яких випадках компонування інтегральної мікросхеми вважається придатним для права інтелектуальної власності на нього?
3. Який строк дії свідоцтва на раціоналізаторську пропозицію?
4. Які майнові права на сорт рослин, породу тварин вам відомі?

5. Якими нормативно-правовими актами охороняється комерційна таємниця?

ТЕМА № 6 ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

- I. Загальна характеристика договорів у сфері права інтелектуальної власності.
- II. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності.
- III. Ліцензійний договір.
- IV. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.
- V. Договір про створення за замовленням і використанням об'єкта права інтелектуальної власності.
- VI. Договір комерційної концесії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

19. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996.- №№ 30.- ст. 141.
20. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003.- №№ 40-44. - ст.356.
21. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. - № 18, № 19-20, № 21-22.- ст.144.

Наукові та навчально-методичні джерела:

22. Цивільне право України: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузницької. – К.: Юрінком Інтер.- 2010. – 567 с.
23. Харитонов Є.О., Дрімлюк А.І., Калітенко О.М. Цивільне право (в запитаннях і відповідях). – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 576 с.
24. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2011. – Ч. 1. – 692 с.
25. Цивільне право України : У 2 т. / Інститут держави і права України Національної академії наук України; За заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2003.
26. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (исключительные права) / В. О. Калятин. – М. : Норма–Инфра, 2000. – 450с.
- 27.. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / А. П. Сергеев. – М. : ТК Велби; Проспект, 2004. – 752 с.
28. Дробязко В. С. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. [В. С. Дробязко, Р. В. Дроб'язко]. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
29. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності [Електронний ресурс] - <http://radnuk.info/pidrychnuku/itel-vlasnist/469-kybax/8134--viii1-.html>. - Загравие з титульного екрану.

МЕТА ЛЕКЦІЇ

Слід окремо зупинитися на меті такої навчальної дисципліни як право інтелектуальної власності. Навчання праву інтелектуальної власності передбачає пізнання цивільно-правових норм, практики їх застосування, прищеплення навичок і вміння аналізувати наукові теорії, вирішувати конкретні життєві ситуації, що виникають у сфері цивільно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності.

Базою навчання виступає цивільне законодавство, наука цивільного права, загальна теорія права, філософія, історія та інші науки. Це пояснюється насамперед тим, що навчальна дисципліна має за мету не тільки навчати цивільному праву, а й вчити оволодівати понятійним апаратом науки цивільного права, основними її здобутками, ознайомлення з її проблемами.

ВСТУП

Право інтелектуальної власності є однією з підгалузей цивільного права України у системі національного права і визнається такою в усіх правових системах світу. В умовах кардинального реформування соціально-економічних відносин в нашому суспільстві відповідно зростає і роль права інтелектуальної власності як важливого регулятора товарно-грошових відносин.

Інтелектуальна власність — одна з вибіркових дисциплін, які вивчаються у вищих навчальних закладах юридичного профілю.

За умови оновлення цивільного законодавства і відповідних змін практики його застосування метою викладення інтелектуальної власності є не лише вивчення основних законоположень і численних нормативних актів, але й опанування основних положень цивільно-правової науки, які вироблені нею і перевірені багаторічною практикою в сфері інтелектуальної власності, науковий аналіз чинного законодавства і практики його застосування. Тож, розглянувши питання необхідності, актуальності та мету вивчення права інтелектуальної власності слід перейти саме до поняття права інтелектуальної власності та його джерел. Отже першим питанням нашої лекції є питання «Загальна характеристика договорів у сфері права інтелектуальної власності».

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Закріплення положень про договори щодо об'єктів інтелектуальної власності потребує вирішення питання про місце цих договорів у системі договірних зобов'язань. На сьогодні сформувався два основні підходи:

- договори щодо об'єктів інтелектуальної власності не виділяються в самостійну групу цивільно-правових договорів;
- у системі договірних зобов'язань цим договорам відводиться самостійне місце.

Цивільне законодавство України визначило самостійне місце договорів у сфері інтелектуальної власності в системі договірних зобов'язань.

У 1 ст. 1107 Цивільного кодексу України закріплено невичерпний перелік видів договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності:

- ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- ліцензійний договір;
- договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. До таких можна віднести, зокрема, договір про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені при виконанні службових обов'язків або окремого доручення роботодавця, договір між творцем (творцями) і роботодавцем про передання права на одержання охоронного документа на об'єкти права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, договір між роботодавцем і творцем про винагороду, договір між співавторами про вклад у створення об'єкта права інтелектуальної власності й розподіл винагороди.

На договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності поширюються положення ст. 32 ЦК України, відповідно до якої фізична особа у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа) має право, зокрема, самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що включає в себе і право розпоряджатися такими правами.

У ч. 2 ст. 1107 ЦК України закріплено спеціальні положення про форму договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Такі договори повинні укладатися в письмовій формі. У разі недодержання письмової форми договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності такий договір є нікчемним.

Загалом, договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації. Їх державна реєстрація здійснюється на вимогу ліцензіара або ліцензіата в порядку, встановленому законом. Відсутність державної реєстрації не

впливає на чинність прав, наданих за ліцензією або іншим договором, та інших прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Розглянуті основні види договорів у сфері інтелектуальної власності. Ними є ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; ліцензійний договір; договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

II. ЛІЦЕНЗІЯ НА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ліцензія означає дозвіл, право. Загалом, цей термін широко застосовується у законодавстві. У цьому аспекті слід розрізняти ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності та ліцензії, що видаються на здійснення певних видів господарської діяльності, експортні (імпортні) ліцензії у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Якщо в першому випадку мають місце відносини приватноправового характеру щодо надання дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності, то в другому виникають публічно-правові відносини щодо видачі компетентними державними органами дозволів на здійснення певних видів господарської діяльності чи на експорт (імпорт) певних товарів.

Для з'ясування сутності ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності варто звернутися до глави 35 ЦК України, де вміщено загальні положення про право інтелектуальної власності. У ст. 426 ЦК України передбачено, що особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, з додержанням при цьому прав інших осіб. Використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених ЦК України чи іншим законом. Отже, ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності є правовою формою надання особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, іншій особі дозволу на використання відповідного об'єкта.

Ліцензія передбачає дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності в певній обмеженій сфері. У ліцензії обумовлюється сфера, в межах якої ліцензіат має право здійснювати використання об'єкта. Сфера використання об'єкта визначається:

певними видами майнових прав, що надаються ліцензіату, й способами використання;

територією, на яку поширюються надані права;

строком дії ліцензії.

Ліцензіар — це особа, яка видає ліцензію, тобто фізична або юридична особа, якій належить виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Особа, якій надається дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності, називається ліцензіатом. Ним може виступати як фізична, так і юридична особа.

Відповідно до ч. 2 ст. 1108 ЦК України ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена:

- як окремий документ;

- як складова частина ліцензійного договору.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ

Розглянуто сутність ліцензії, її види. Визначені особи, якими вона може надаватися. Визначено, що ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або як складова частина ліцензійного договору.

III. ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР

Важливе місце серед договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності займає ліцензійний договір. За цим договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог ЦК України та іншого законодавства.

У ЦК України відбулося розширення сфери застосування ліцензійного договору. Якщо в спеціальному законодавстві про інтелектуальну власність розрізняється авторський договір у сфері авторського права і ліцензійний договір у сфері промислової власності, то ЦК України закріплює універсальну конструкцію ліцензійного договору, що застосовується як до об'єктів авторського права, так і до об'єктів промислової власності. Основна юридична мета цього договору полягає у наданні дозволу (видачі ліцензії) на використання певного об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійний договір є одним з варіантів оформлення ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності (ч. 2 ст. 1108 ЦК України). Отже положення ст. 1108 ЦК України про ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності повинні застосовуватися і до ліцензійних договорів.

Відповідно до ч. 3 ст. 1109 ЦК України в ліцензійному договорі визначаються:

- вид ліцензії;
- сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- інші умови, які сторони вважають за доцільне включити в договір.

У ліцензійному договорі мають бути чітко обумовлені права на використання об'єкта, що надаються ліцензіату, й способи такого використання. Це має важливе правове значення, оскільки вважається, що за ліцензійними договором ліцензіату надаються лише ті права щодо використання об'єкта і лише тими способами, які прямо передбачені в ліцензійному договорі.

У ліцензійному договорі визначаються розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності. Така плата може визначатися у формі:

- фіксованого платежу (паушальний платіж);
- періодичних виплат (роялті) у вигляді певної частки від обумовленої сторонами бази роялті;
- комбінованих платежів.

Важливе значення у ліцензійному договорі відіграє строк, оскільки надане ліцензіату за цим договором право використання об'єкта права інтелектуальної власності обмежене в часі. Після спливу строку ліцензійного

договору ліцензіат втрачає право на подальше використання відповідного об'єкта.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Визначено поняття ліцензійного договору і зазначено, що ліцензія є частиною ліцензійного договору. Визначені основні істотні умови ліцензійного договору, його зміст і строк дії.

ІV. ДОГОВІР ПРО ПЕРЕДАННЯ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

До договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності належить договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності. Відповідно до ч. 1 ст. 1113 ЦК України за договором про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності одна сторона (особа, яка має виключні майнові права) передає другій стороні частково або в повному складі ці права відповідно до закону і на визначених договором умовах.

Цей договір спрямований на передачу всіх чи частини виключних майнових прав інтелектуальної власності особою, якій такі права належать, іншій особі. Це відрізняє розглядуваний договір від ліцензійного договору. Останній передбачає надання ліцензіату дозволу на використання відповідного об'єкта. При цьому ліцензіар зберігає право використовувати відповідний об'єкт, в тому числі у сфері, обмеженій дією ліцензії. Ліцензійний договір має строковий характер — після закінчення строку ліцензійного договору ліцензіат втрачає право використовувати об'єкт права інтелектуальної власності. На відміну від цього, договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності передбачає безповоротну передачу, іншими словами — відчуження, виключних майнових прав інтелектуальної власності іншій особі. У свою чергу, особа, яка передала відповідні виключні права інтелектуальної власності за договором, перестає бути суб'єктом переданих прав.

Договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності укладається між двома сторонами. Першою стороною виступає особа, якій належать виключні майнові права інтелектуальної власності на певний об'єкт. Слід звернути увагу, що такою особою може бути не тільки творець (автор, винахідник), тощо, а й інша юридична чи фізична особа, яка у встановленому порядку набула виключних прав на об'єкт інтелектуальної власності (спадкоємець автора). Другою стороною виступає особа, до якої переходять відповідні виключні майнові права інтелектуальної власності. Нею може виступати як фізична, так і юридична особа.

У частині 3 ст. 1113 ЦК України закріплено обмеження щодо включення до договору про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності певних умов, що викликані необхідністю охорони прав творців та їх спадкоємців при укладенні цих договорів. Якщо передбачені ч. 3 ст. 1113 ЦК України умови містяться в договорі, вони є нікчемними:

- договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності не може містити умов, що погіршують становище творця відповідного об'єкта або його спадкоємців порівняно зі становищем, передбаченим ЦК України та іншим законом;

- умови договору про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності не можуть обмежувати право творця на створення інших об'єктів.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ

Визначено, що до договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності належить договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, згідно з яким одна сторона (особа, яка має виключні майнові права) передає другій стороні частково або в повному складі ці права відповідно до закону і на визначених договором умовах. Визначені умови, згідно з якими цей договір може вважатися нікчемним.

V. ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ І ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Одним з видів договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності є договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. За цим договором одна сторона (творець — письменник, художник) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) і в установлений строк. Характерною ознакою цього договору, яка, зокрема, відрізняє його від ліцензійного договору, є те, що на момент його укладання відповідного об'єкта інтелектуальної власності ще не існує — створення цього об'єкта є одним з основних обов'язків творця.

Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності слід також відрізнити від договору підряду. В обох договорах має місце виконання певної роботи, але різним є її характер. Робота творця за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності завжди є творчою, а її результатом є створення об'єкта права інтелектуальної власності (написання роману, створення скульптури). На відміну від цього, робота підрядчика загалом не є творчою — вона має, як правило, технічний характер.

У ст. 1112 ЦК України нічого не сказано про те, чи є такий договір відплатним чи безвідплатним. Якщо в договорі сторони не визначають умову щодо його відплатності чи безвідплатності, то спрацьовуватиме закріплена ст. 626 ЦК України презумпція відплатності договору. Більше того, якщо такий договір укладається на створення і використання об'єкта авторського права, то він завжди буде відплатним, оскільки автор має право на плату за використання його твору, якщо інше не встановлено ЦК України та іншим законом (ст. 445 ЦК України).

Певною специфікою характеризується суб'єктний склад договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Річ у тому, що однією із сторін цього договору завжди виступає творець — письменник, художник тощо. Відповідно до законодавства України про інтелектуальну власність творцем може бути тільки фізична особа, тобто людина. Тому однією із сторін договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності завжди є фізична особа (творець).

Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності не може містити умов, що обмежують право творця цього об'єкта на створення інших об'єктів. Згідно із ч. 4 ст. 1112 ЦК України такі умови є нікчемними.

ВИСНОВКИ З П'ЯТОГО ПИТАННЯ

Визначені умови договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Зазначено, що характерною ознакою цього договору, яка, зокрема, відрізняє його від

ліцензійного договору, є те, що на момент його укладання відповідного об'єкта інтелектуальної власності ще не існує — створення цього об'єкта є одним з основних обов'язків творця.

VI. ДОГОВІР КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ (ФРАНЧАЙЗИНГУ)

Договір комерційної концесії є одним з новітніх договірних інститутів у цивільному праві України. Його закріплення у цивільному законодавстві пов'язане з ринковими перетвореннями у вітчизняній економіці. У світовій практиці відповідний інститут має назву «франчайзинг». Саме цей термін пропонувалося закріпити у проекті ЦК України, що сприяло б уніфікації цивільного законодавства України із законодавством багатьох розвинених країн. Проте в ЦК України все ж закріпився інший термін — «комерційна концесія» (далі терміни «комерційна концесія» і «франчайзинг» вживатимуться як синонімічні).

Сьогодні законодавча база комерційної концесії в Україні перебуває на стадії формування. Договір комерційної концесії врегульований положеннями глави 76 ЦК України «Комерційна концесія». Крім цього, окремі норми про цей договір містяться у ГК України (глава 36). Для більш детального регулювання відносин за договором комерційної концесії передбачається прийняття в Україні спеціального закону.

За договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг (ст. 1115 ЦК України).

За юридичною метою договір комерційної концесії спрямований на передачу права користування комплексом прав, що належать правоволоділець. Йдеться, в першу чергу, про права на об'єкти інтелектуальної власності. Тому в структурі ЦК України положення про договір комерційної концесії розміщені поряд з нормами про договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

За наявністю зустрічного майнового задоволення розглядуваний договір є відплатним, оскільки передбачає обов'язок користувача сплачувати правоволоділець відповідну плату за користування комплексом прав.

За розподілом прав і обов'язків у зобов'язанні, що виникає за цим договором, він є двостороннім — права і обов'язки мають обидві сторони.

Природа розглядуваного договору зумовлює сферу його застосування — це підприємницька діяльність. Відповідно до закріпленого у ст. 1115 ЦК України визначення право користування комплексом прав надається з метою виготовлення або реалізації товару, надання послуг. Сторонами у договорі виступають суб'єкти підприємницької діяльності (ст. 1117 ЦК України). Все це вказує на підприємницький характер договору комерційної концесії.

Для договору комерційної концесії передбачена письмова форма укладання. Додаткова вимога встановлена ст. 367 ГК України — договір комерційної концесії має бути викладений у формі єдиного документа. При цьому діє спеціальне правило щодо наслідків недодержання письмової форми договору комерційної концесії — такий договір є нікчемним (ст. 1118 ЦК України).

Поряд із вимогою щодо письмової форми договору комерційної концесії ЦК України закріплює необхідність його державної реєстрації. Таку державну реєстрацію відповідно до ч. 2 ст. 1118 ЦК України здійснює орган, що здійснив державну реєстрацію правоволодільця.

У цивільному законодавстві України немає переліку істотних умов договору комерційної концесії. Проте істотною умовою цього договору, як і будь-якого цивільно-правового договору, є умова про його предмет (ст. 638 ЦК України). З огляду на визначення цього договору його предметом є комплекс належних правоволодільцеві прав. За цією ознакою договір комерційної концесії відрізняється від ліцензійного договору, який передбачає надання дозволу на використання певного конкретного об'єкта права інтелектуальної власності.

До комплексу прав, що є предметом договору комерційної концесії, відповідно до ст. 1116 ЦК України належать:

- право на використання об'єктів права інтелектуальної власності;
- право на використання комерційного досвіду й ділової репутації.

Основним елементом комплексу прав, що передаються за договором комерційної концесії, є права на використання об'єктів права інтелектуальної власності. Цією обставиною зумовлене структурне розміщення глави ЦК України про договір комерційної концесії одразу після глави про договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Законодавство України не передбачає переліку об'єктів права інтелектуальної власності, передавання прав на використання яких є необхідним для кваліфікації відповідного договору як договору комерційної концесії. Водночас у міжнародній практиці набула поширення позиція, відповідно до якої договір розглядатиметься як договір франчайзингу, якщо він передбачає надання права на використання засобів індивідуалізації і ноу-хау. Тому особливе місце в комплексі прав, що передаються за договором комерційної концесії, займають права на використання торговельної марки, комерційного найменування та комерційної таємниці. Поряд з цим, до вказаного комплексу прав можуть також входити права на використання інших об'єктів інтелектуальної власності (винаходи, промислові зразки, комп'ютерні програми, бази даних тощо).

У ст. 1122 ЦК України передбачено перелік особливих умов, які можуть включатися до договору комерційної концесії (так звані обмежувальні умови). Це, зокрема, умови про:

- обов'язок правоволодільця не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території;

- обов'язок користувача не конкурувати з правоволодільцем на території, на яку поширюється чинність договору, щодо підприємницької діяльності, яку здійснює користувач з використанням наданих правоволодільцем прав;

- обов'язок користувача не одержувати аналогічні права від конкурентів правоволодільця;

- обов'язок користувача погоджувати з правоволодільцем місце розташування приміщень для продажу товарів, передбачених договором, а також їхнє внутрішнє і зовнішнє оформлення.

Договір комерційної концесії є підставою виникнення ряду прав і обов'язків його сторін.

Основні обов'язки правоволодільця визначені у ст. 1120 ЦК України. Ця стаття закріплює дві групи обов'язків.

Першу групу становлять обов'язки правоволодільця, що виникають завжди за договором комерційної концесії. До таких належать обов'язки:

- передати користувачеві технічну й комерційну документацію і надати іншу інформацію, необхідну для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії;

- проінформувати користувача та його працівників з питань, пов'язаних зі здійсненням цих прав.

До другої групи належать обов'язки правоволодільця, що виникають за умови, що договором комерційної концесії не передбачено інше:

- забезпечити державну реєстрацію договору;

- надавати користувачеві постійне технічне й консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників;

- контролювати якість товарів, робіт, послуг, що виробляються користувачем на підставі договору комерційної концесії.

Основні обов'язки користувача визначені у ст. 1121 ЦК України. З урахуванням характеру та особливостей діяльності, що здійснюється користувачем за договором комерційної концесії, користувач зобов'язаний:

- використовувати торговельну марку та інші позначення правоволодільця визначеним у договорі способом;

- забезпечити відповідність якості товарів (робіт, послуг), що виробляються відповідно до договору комерційної концесії, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) правоволодільцем;

- дотримуватися інструкцій та вказівок правоволодільця, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав використанню цих прав правоволодільцем;

- надавати покупцям, замовникам додаткові послуги, на які вони могли б розраховувати, купуючи товари, роботи, послуги безпосередньо у правоволодільця;

- інформувати покупців, замовників найбільш очевидним для них способом про використання ним торговельної марки та інших позначень правоволодільця за договором комерційної концесії;

- не розголошувати секрети виробництва правоволодільця, іншу одержану від нього конфіденційну інформацію.

Спеціальні положення щодо припинення договору комерційної концесії закріплені ст. 1126 ЦК України. Насамперед, договір комерційної

концесії може бути припинено в разі відмови від нього однієї із сторін. Водночас право кожної зі сторін відмовитися від договору комерційної концесії стосується лише договорів, укладених на невизначений строк.

Розірвання договору комерційної концесії здійснюється відповідно до загальних положень глави 53 ЦК України. Водночас у ст. 1128 ЦК України закріплена спеціальна підстава для розірвання договору комерційної концесії.

За змістом цієї статті користувач має право вимагати розірвання договору й відшкодування збитків у разі зміни торговельної марки чи іншого позначення правоволодільця, права на використання яких входять до комплексу прав, наданих користувачеві за договором. При цьому розірвання договору комерційної концесії підлягає державній реєстрації відповідно до ст. 1118 ЦК України. Договір комерційної концесії припиняється також у разі:

- припинення права правоволодільця на торговельну марку чи інше позначення, визначене в договорі, без його заміни аналогічним правом;
- оголошення правоволодільця або користувача неплатоспроможним (банкрутом).

ВИСНОВКИ З ШОСТОГО ПИТАННЯ

Окремо розглянуто ще один вид договору у сфері інтелектуальної власності – договір комерційної концесії. Цей договір

одним з новітніх договірних інститутів у цивільному праві України. Його закріплення у цивільному законодавстві пов'язане з ринковими перетвореннями у вітчизняній економіці.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Отже, сьогодні ми розглянули одну із останніх тем права інтелектуальної власності. Протягом лекції ми розглянули поняття та види договорів у сфері права інтелектуальної власності, їх зміст, істотні умови і строки дії. Ця лекція, на мою думку, є важливою, оскільки в ній закріплюються загальні засади визначення договорів у сфері права інтелектуальної власності. Сподіваюсь, що цю тему ви засвоїте добре, оскільки вона є своєрідним підсумком вже вивченого матеріалу. Дякую за увагу.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Студент, який приступає до вивчення курсу: «Право інтелектуальної власності», повинен знати завдання, які поставлені перед ним. Курс з права інтелектуальної власності розрахований на розв'язання наступних завдань.

Суть пізнавального завдання зводиться до засвоєння змісту основних понять інтелектуальної власності, інститутів права інтелектуальної власності, слідкувати за закономірностями їх змін та розвитку. Оскільки право інтелектуальної власності як дисципліни містить численні дефініції, які, на перший погляд є складними у розумінні, такі як, наприклад, нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності, множинний пріоритет, тощо, студенту варто звернутися до відповідної літератури, в який ці поняття розкриваються, зокрема до підручників, навчальних посібників, тощо. Оскільки в юридичній літературі не завжди спостерігається однастайність думок, поглядів на сутність деяких термінів, наприклад, поняття «добросовісного заохочення», «визнання наукового відкриття», а також щодо розв'язання інших теоретичних питань інтелектуальної власності.

При вивченні студентом спірних питань необхідно враховувати наступне. Перш за все, треба познайомитися з аргументами на користь тих чи інших позицій. Виробити власне ставлення до них і вже потім визначатися у відповідному спірному питанні. Тут можливі такі ситуації: приєднання до однієї із точки зору з додатковими аргументами чи без них або обґрунтування власної точки зору щодо дискусійного питання.

Знання законодавства, доктрини та вміння користуватися судовою практикою з питань, що вивчаються в межах відповідного курсу з права інтелектуальної власності, є запорукою опанування і належного засвоєння всіх питань, передбачених предметом.

Питання до самоконтролю:

1. Дайте загальну характеристику видам договорів у сфері права інтелектуальної власності.
2. Поняття ліцензії.
3. Розкрийте зміст ліцензійного договору.
4. Поняття договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.
5. Поняття договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.
6. Договір комерційної концесії, його істотні умови.

